การศึกษาเปรียบเทียบการผลิตการตลาด
กุ้งขาวแวนนาไมแบบมีสัญญากับไม่มีสัญญา

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

เอกสารวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร เลขที่
กันยายน 2557

Bureau of Agricultural Economics Research
Office of Agricultural Economics
Ministry of Agriculture and Cooperatives

Agricultural Economics Research
SEPTEMBER 2014

การศึกษาเปรียบเทียบการผลิตการตลาด
กุ้งขาวแวนนาไมแบบมีสัญญากับไม่มีสัญญา

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

บทคัดย่อ

การศึกษาเปรียบเทียบการผลิตการตลาดกุ้งขาวแวนนาไมแบบมีสัญญากับไม่มีสัญญาของภาคกลางและภาคตะวันออก ปี 2555 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการเลี้ยง ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตกุ้งของเกษตรกรที่มีสัญญากับไม่มีสัญญา และลักษณะของการทำสัญญาซื้อขายกุ้ง ตลอดจนปัญหาการผลิตการตลาด เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจและพัฒนาการการผลิตการตลาดกุ้งให้เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย และเพื่อลดความเสี่ยงต่างๆ ของการผลิตการตลาดในอุตสาหกรรมกุ้งไทย เพื่อให้สามารถแข่งขันได้และเกิดความยั่งยืน

จากการศึกษาของภาคกลางและภาคตะวันออก ในจังหวัด สมุทรสาคร ฉะเชิงเทรา จันทบุรี ตราด และประจวบคีรีขันธ์ จำนวนเกษตรกรตัวอย่าง 23 ราย เกษตรกรที่มีสัญญา 4 ราย ไม่มีสัญญา 19 ราย พบว่าเกษตรกรที่มีสัญญาเป็นเกษตรกรรายใหญ่ เนื่องจากต้องผลิตกุ้งให้ได้ปริมาณมากและใช้เงินทุนค่อนข้างสูง ส่วนเกษตรกรรายเล็กสามารถทำสัญญาได้โดยเป็นสมาชิกกับสถาบันเกษตรกรและให้สถาบันเกษตรกรดำเนินการให้ โดยมีต้นทุนและผลตอบแทนดังนี้ ต้นทุนการเลี้ยงกุ้งของเกษตรกรที่มีสัญญาเฉลี่ย 161,986 บาทต่อไร่ต่อรุ่น ส่วนใหญ่เป็นต้นทุนผันแปรร้อยละ 95.44 ของต้นทุนทั้งหมด ประกอบด้วย ค่าอาหารร้อยละ 53.34 ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและค่าไฟฟ้าร้อยละ 18.82 ค่าพันธุ์กุ้งร้อยละ 7.25 ค่าแรงงานร้อยละ 3.98 และค่าดอกเบี้ยและค่าเสียโอกาสเงินทุนร้อยละ 3.11 เป็นต้นทุนคงที่ ร้อยละ 4.56 ของต้นทุนทั้งหมด ระยะเวลาเลี้ยง 106.50 วัน ได้กุ้งขนาด 58 ตัวต่อกิโลกรัม ผลผลิตเฉลี่ย 1,240 กิโลกรัมต่อไร่ ต้นทุนเฉลี่ย 136.89 บาทต่อกิโลกรัม ราคากุ้งที่ขายได้ 162.00 บาทต่อกิโลกรัม มีกำไรกิโลกรัมละ 25.72 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 18.79 ของต้นทุนทั้งหมด ขณะที่เกษตรกรที่ไม่มีสัญญามีต้นทุนรวมเฉลี่ย 153,917 บาทต่อไร่ต่อรุ่น เป็นต้นทุนผันแปรร้อยละ 95.22 ของต้นทุนทั้งหมด ประกอบด้วยค่าอาหารกุ้ง ค่าไฟฟ้าและน้ำมันเชื้อเพลิง ค่าพันธุ์ ค่าแรงงาน คิดเป็นร้อยละ 50.90 19.97 8.70 3.78 ตามลำดับ เป็นต้นทุนคงที่ร้อยละ 4.78 ของต้นทุนทั้งหมด ระยะเวลาเลี้ยงเฉลี่ย 100.50 วัน ขนาดกุ้งเฉลี่ย 65 ตัวต่อกิโลกรัม ผลผลิตเฉลี่ย 1,200 กิโลกรัม ต้นทุนเฉลี่ย 134.70 บาทต่อกิโลกรัม ราคาที่ขายได้ 153.70 บาทต่อกิโลกรัม กำไร 19.00 บาทต่อกิโลกรัม หรือคิดเป็นกำไรร้อยละ 14.10 ของต้นทุนทั้งหมด ซึ่งได้กำไรต่ำกว่าแบบที่มีสัญญา เนื่องจากเกษตรกรที่มีสัญญาทราบราคาที่จะขายได้และราคาอยู่ในเกณฑ์ดี สามารถเลี้ยงกุ้งให้ได้ตามที่กำหนดในสัญญา และมีการบริหารจัดการฟาร์มที่ดีทำให้มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่า

สำหรับลักษณะตลาดกุ้งของภาคกลางและภาคตะวันออกที่มีสัญญาพบว่ามี 4 ลักษณะ คือ 1. เกษตรกรทำสัญญากับผู้ประกอบการห้องเย็นแปรรูปเป็นลายลักษณ์อักษร โดยกำหนดราคาคงที่ มีรายละเอียดลักษณะกุ้ง เวลาและสถานที่ส่งมอบ และข้อตกลงต่างๆในสัญญา 2. เกษตรกรทำสัญญากับห้างสรรพสินค้า เช่น โลตัส บิ๊กซี แม็คโคร เป็นลายลักษณ์อักษร มีรายละเอียดกุ้งและราคาที่เป็นฐานไว้ พร้อมอัตราเพิ่มลดที่จะปรับราคาได้ก่อนที่จะส่งมอบ 3. เกษตรกรเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร เช่น สหกรณ์ สถาบันเกษตรกรทำสัญญากับผู้ประกอบการหรือห้องเย็นรายละเอียดข้อตกลงกำหนดไว้ในสัญญาเช่นเดียวกับลักษณะที่ 2 และลักษณะที่ 4. เกษตรกรเป็นสมาชิกสถาบัน

เกษตรกร เช่น สหกรณ์ รายละเอียดของสัญญาเช่นเดียวกับลักษณะที่ 2 โดยที่สหกรณ์ทำสัญญากับผู้นำเข้าต่างประเทศเป็นสัญญาปีต่อปี เป็นลายลักษณ์อักษร ราคากุ้งเป็นราคาที่เกษตรกรคาดไว้ล่วงหน้าคิดค่าความเสี่ยงไว้แล้ว ราคาจะเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ โดยคู่สัญญาจะมีการเจรจากันก่อนที่จะส่งมอบ กรณีผลิตกุ้งได้เกรดคุณภาพ ผู้นำเข้าจะเพิ่มราคาให้เกษตรกรอีกระดับหนึ่ง ทำให้เกษตรกรมีความพึงพอใจ

จากการศึกษาพบว่าการทำสัญญาในลักษณะที่กำหนดราคาไว้เป็นฐานลักษณะที่ 2 3 และ 4 ที่สามารถปรับราคาขึ้นลงตามอัตราที่ตกลงกันและในระยะเวลาที่กำหนดเจรจาเรื่องราคา ทำให้ทั้งคู่สัญญาพอใจ ส่วนแบบที่ 1 มักจะไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากความไม่ซื่อสัตย์ของทั้ง 2 ฝ่าย สำหรับปัญหาการผลิตของเกษตรกร ได้แก่ ลูกกุ้งขาดแคลน กุ้งเป็นโรค อาหารกุ้งคุณภาพไม่ดี แรงงานหายาก เกษตรกรขาดเงินทุนหมุนเวียน เกษตรกรรายเล็กไม่สามารถทำสัญญาได้เนื่องจากขาดความรู้เรื่องเกษตรพันธสัญญาและมีกุ้งปริมาณน้อย ส่วนปัญหาการตลาดได้แก่ ราคากุ้งผันผวน ขาดโอกาสทางการตลาดเนื่องจากปลายปี 2555 ประสบปัญหากุ้งเป็นโรคตายด่วน สถาบันเกษตรกรและผู้ประกอบการขาดเงินทุนหมุนเวียน ข้อเสนอแนะให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องตรวจลูกกุ้งและคุณภาพอาหารกุ้งอย่างเข้มงวด ให้ความรู้และส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มทำสัญญา สนับสนุนแหล่งเงินทุนปลอดดอกเบี้ยหรือดอกเบี้ยต่ำให้แก่เกษตรกรและผู้ประกอบการ

คำนำ

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร ได้ทำการศึกษา เปรียบเทียบการผลิตการตลาดกุ้งขาวแวนนาไม แบบมีสัญญาและไม่มีสัญญาของภาคกลาง ตะวันออก เพื่อเป็นข้อมูลให้กับเกษตรกร ผู้ประกอบการและผู้ที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจและพัฒนาการผลิตและตลาดกุ้งให้เหมาะสมเพื่อลดความเสี่ยงของทุกส่วนในอุตสาหกรรมกุ้ง รวมทั้งศึกษาสภาพทั่วไป ศึกษาต้นทุน ผลตอบแทนการเลี้ยงกุ้งขาวแวนนาไมของเกษตรกรที่มีสัญญากับไม่มีสัญญา ตลอดจนปัญหาการผลิตการตลาด

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร ขอขอบคุณ กรมประมง เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้ง ผู้ประกอบการ และ คุณวณิชย์ โสวนะปรีชา เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งจังหวัดฉะเชิงเทรา คุณพจน์ อร่ามวัฒนานนท์ นายกสมาคมอาหารแช่เยือกแข็งไทย อ.ภิญโญ เกียรติภิญโญ ประธานชุมนุมสหกรณ์ผู้ลี้ยงกุ้งแห่งประเทศไทย และ อ.เดชา บันลือเดช ประธานสหกรณ์ผู้เลี้ยงกุ้งลุ่มน้ำสามร้อยยอด ที่ให้ความร่วมมือในการประสานงานและให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลที่สมบูรณ์และครบถ้วนในงานวิจัยนี้ ทั้งขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้คำแนะนำในการจัดทำ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้เกี่ยวข้องต่อไป

ส่วนวิจัยเศรษฐกิจปศุสัตว์และประมง
สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	**ข**
คำนำ	**ค**
สารบัญ	**ง**
สารบัญตาราง	**ฉ**
บทที่ 1 บทนำ	**1**
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย	1
1.3 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย	1
1.4 วิธีการศึกษา	2
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร แนวคิดและทฤษฎี	**3**
2.1 การตรวจเอกสาร	3
2.2 แนวคิดและทฤษฎี	4
บทที่ 3 ข้อเท็จจริง	**7**
3.1 ข้อมูลทั่วไป	7
3.2 ลักษณะทางกายภาพและลักษณะนิสัย	7
3.3 สภาพการเลี้ยง	7
3.4 ผลผลิตกุ้งทะเลของโลก	8
3.5 ผลผลิตกุ้งทะเลของประเทศที่สำคัญ	8
1) ผลผลิตกุ้งทะเลของประเทศไทย	8
2) ผลผลิตกุ้งทะเลของประเทศเวียดนาม	9
3) ผลผลิตกุ้งทะเลของประเทศอินโดนีเซีย	10
4) ผลผลิตกุ้งทะเลของประเทศอินเดีย	10
5) ผลผลิตกุ้งทะเลของประเทศจีน	10
6) ผลผลิตกุ้งทะเลของประเทศเอกวาดอร์	10
3.6 สถานการณ์การตลาดกุ้งของโลก	11
3.6.1 การส่งออก	11
3.6.2 การนำเข้า	11
3.7 สถานการณ์การตลาดของไทย	12
1) การบริโภค	12
2) ราคา	12
3.8 การซื้อขายแบบมีสัญญาหรือเกษตรพันธสัญญาหรือคอน แทรคฟาร์มมิ่ง	13

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษา	**22**
4.1 สภาพทั่วไปของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งของภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉลี่ย ปี 2555 ที่มีสัญญา	22
4.2 สภาพทั่วไปของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งของภาคกลาง และตะวันออกเฉลี่ย ปี 2555 ที่ไม่มีสัญญา	22
4.3 ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนผู้เลี้ยงกุ้งของภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉลี่ยปี 2555 ที่มีสัญญา	23
4. 4 ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนผู้เลี้ยงกุ้งของภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉลี่ยปี 2555 ที่ไม่มีสัญญา	26
4.5 ลักษณะรูปแบบการตลาดกุ้งขาวแวนนาไมของภาคกลาง และภาคตะวันออกที่มีสัญญา	27
4.6 เปรียบเทียบการเลี้ยงกุ้งแบบมีสัญญาและไม่มีสัญญา	28
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	**30**
5.1 สรุป	30
5.2 ปัญหาการผลิตของเกษตรกรที่มีสัญญาและไม่มีสัญญา	31
5.3 ปัญหาการตลาดของเกษตรกรที่มีสัญญาและไม่มีสัญญา	31
5.4 ข้อเสนอแนะ	31
บรรณานุกรม	**32**
ภาคผนวก	**33**

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. ผลผลิตกุ้งของโลก ปี 2551 – 2555	9
2. ปริมาณและมูลค่าการส่งออกผลิตภัณฑ์กุ้งในตลาดโลกแยกตามประเทศผู้ส่งออก ปี 2551 - 2555	16
3. ปริมาณและมูลค่าการนำเข้ากุ้งและผลิตภัณฑ์ของสหรัฐอเมริกา ปี 2551 - 2555	17
4. ปริมาณและมูลค่าการนำเข้ากุ้งและผลิตภัณฑ์ของสหภาพยุโรป ปี 2551 - 2555	18
5. ปริมาณและมูลค่าการนำเข้ากุ้งและผลิตภัณฑ์ของญี่ปุ่น ปี 2551 - 2555	19
6. ต้นทุนและราคากุ้งขาวแวนนาไมเฉลี่ย ปี 2551 - 2555	20
7. ปริมาณและมูลค่าการส่งออกและการนำเข้ากุ้งและผลิตภัณฑ์ของประเทศไทย ปี 2551 - 2555	21
8. เปรียบเทียบสภาพทั่วไปของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งในภาคกลางและภาคตะวันออก ปี 2555 ที่มีสัญญาและไม่มีสัญญา	24
9. เปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนการเลี้ยงกุ้งขาวแวนนาไมของเกษตรกรในภาคกลางภาคตะวันออกเฉลี่ย ปี 2555 ที่มีสัญญากับไม่มีสัญญา	29

บทที่ 1
บทนำ

1. 1 ความสำคัญของการศึกษา

ประเทศไทยเป็นผู้ส่งออกสินค้ากุ้งและผลิตภัณฑ์อันดับหนึ่งของโลก และมีอัตราการขยายตัวของปริมาณและมูลค่าการส่งออกในช่วง 5 ปี (2550 - 2554) เพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 3.84 และร้อยละ 8.15 ต่อปี ตามลำดับ แม้ว่าไทยส่งออกกุ้งได้ปริมาณเพิ่มขึ้น แต่ราคากุ้งที่เกษตรกรขายได้มีความผันผวนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ขาดอำนาจต่อรองราคากับผู้รับซื้อในท้องถิ่นและตลาดกลาง รวมถึงห้องเย็นและผู้ประกอบการอาหารแปรรูป อีกทั้งยังขาดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารด้านการผลิตและการตลาดระหว่างผู้เกี่ยวข้องในทางการค้าขายกุ้งตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ และในปัจจุบันระบบการค้าของผู้แปรรูปหรือผู้ส่งออกกุ้งจะทำการตกลงซื้อขายล่วงหน้ากับผู้นำเข้าจากต่างประเทศก่อนเป็นระยะเวลา 1-2 เดือน ทำให้ยากต่อการคาดการณ์ราคากุ้ง ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่เป็นค่าใช้จ่ายหลักในการคำนวณต้นทุนของการผลิตสินค้า เพื่อกำหนดราคาส่งออกและใช้ต่อรองกับผู้นำเข้า การขาดความเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารระหว่างกันเช่นนี้ ทำให้เกษตรกรวางแผนการผลิตไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้แปรรูปและผู้ส่งออก และมีความเสี่ยงในเรื่องคำนวณต้นทุนเพื่อนำไปกำหนดราคาส่งออก และการต่อรองราคากับผู้ซื้อในตลาดต่างประเทศ ทำให้ผู้ประกอบการและผู้เกี่ยวข้องบางส่วนพยามยามที่จะลดความเสี่ยงของแต่ละฝ่ายลง จึงมีการนำการซื้อขายที่มีสัญญา หรือการซื้อขายแบบมีข้อตกลงเป็นพันธสัญญา ที่มีผลผูกพันของคู่สัญญาที่จะต้องเข้ามาวางแผนการผลิตร่วมกัน ทั้งควบคุมดูแลตั้งแต่ขั้นต้นถึงขั้นตอนสุดท้าย ให้ผลิตกุ้งเป็นตามมาตรฐานที่กำหนดและตกลงกันไว้ และการดำเนินการทำสัญญามีรูปแบบการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน

ดังนั้น การศึกษาเปรียบการผลิตและการตลาดกุ้งขาวแวนนาไมแบบมีสัญญากับไม่มีสัญญาจะเป็นข้อมูลและแนวทางในการตัดสินใจของเกษตรกรและผู้ประกอบการในการตัดสินใจที่จะปรับเปลี่ยนการผลิตและทำการตลาดกุ้งขาวแวนนาไมแบบมีสัญญาหรือแบบไม่มีสัญญาเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายและเพื่อลดความเสี่ยงต่างๆ ซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพการผลิตในอุตสาหกรรมกุ้งตลอดทั้งห่วงโซ่อุปทาน และลดความผันผวนของราคากุ้ง ทั้งสร้างความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงที่ดีระหว่างผู้เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมกุ้ง ทำให้อุตสาหกรรมกุ้งไทยอยู่ได้อย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

1.2.1 ศึกษาสภาพทั่วไปของการเลี้ยง ต้นทุนและผลตอบแทนของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งขาวแวนนาไมของเกษตรกรที่มีสัญญากับแบบไม่มีสัญญา ตลอดจนปัญหาต่างๆของการผลิตและการตลาดของกุ้งขาวแวนนาไม

1.2.2 ศึกษารูปแบบการตลาดกุ้งขาวแวนนาไมแบบมีสัญญา รวมทั้งข้อดีข้อเสีย

1.3 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

1.3.1 ศึกษาการผลิตและการตลาดของเกษตรกรที่เลี้ยงกุ้งขาวแวนนาไมแบบมีสัญญาและไม่มีสัญญาในพื้นที่แหล่งเลี้ยงที่สำคัญของภาคกลางและภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร ฉะเชิงเทรา จันทบุรี ตราด และประจวบคีรีขันธ์ รวมทั้งสถาบันเกษตรกรและผู้ประกอบการแปรรูปหรือห้องเย็น

1.3.2 ศึกษาข้อมูลในรอบการผลิต ปี 2555

1.4 วิธีการศึกษา

1.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การรวบรวมข้อมูล

รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามในการสัมภาษณ์

2) แหล่งข้อมูล

(1) ข้อมูลปฐมภูมิข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายต่างๆ ในการผลิตและการตลาดกุ้งขาวแวนนาไมแบบมีสัญญาและไม่มีสัญญาในพื้นที่แหล่งเลี้ยงที่สำคัญของภาคกลางและภาคตะวันออก โดยใช้วิธีแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่ เกษตรกร ผู้เลี้ยงกุ้งไม่มีสัญญาในจังหวัดสมุทรสาคร 4 ราย ในจังหวัดฉะเชิงเทรา 4 ราย เป็นผู้มีสัญญา 1 ราย ไม่มีสัญญา 3 ราย ในจังหวัดจันทบุรีเป็นผู้ไม่มีสัญญา 5 ราย ในจังหวัดตราดเป็นผู้ไม่มีสัญญา 5 ราย ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 5 ราย เป็นผู้มีสัญญา 3 ราย ไม่มีสัญญา 2 ราย รวมจำนวนตัวอย่างเกษตรกรที่ทำสัญญา 4 ราย ไม่ทำสัญญา 19 ราย รวมตัวอย่างทั้งสิ้น 23 ราย สหกรณ์ผู้เลี้ยงกุ้งลุ่มน้ำสามร้อยยอด – ปราณบุรี จำกัด ชุมนุมสหกรณ์ผู้เลี้ยงกุ้งแห่งประเทศไทย และผู้ประกอบการแปรรูป 2 ราย

(2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานภาครัฐต่างๆ เช่น สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กรมประมง กรมศุลกากร กระทรวงพาณิชย์ สถาบันการศึกษา รวมถึงหน่วยงานภาคเอกชนต่างๆ เช่น สมาคม และองค์กรธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมกุ้ง

1.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ เป็นการอธิบายผลการศึกษาเชิงพรรณาเกี่ยวกับประเด็นการศึกษาที่เป็นข้อเท็จจริงจากการสัมภาษณ์

2) การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยใช้ค่าสถิติอย่างง่าย เช่น ค่าผลรวม ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ อธิบายผลประกอบตาราง

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ใช้เป็นข้อมูลประกอบในการจัดทำนโยบายหรือตัดสินใจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2) ได้ทราบการบริหารจัดการการผลิตและการตลาดกุ้งขาวแวนนาไมแบบมีสัญญาที่เป็นไปได้

3) ใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบตลาดแบบมีสัญญากับไม่มีสัญญาให้แก่เกษตรกร และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเพื่อลดความเสี่ยงที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2
การตรวจเอกสาร แนวคิดและทฤษฎี

2.1 การตรวจเอกสาร

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2553) ศึกษาต้นทุนของการเลี้ยงไก่ไข่แบบอิสระและแบบประกันราคาหรือแบบมีสัญญาผูกพัน พบว่า ต้นทุนการผลิตไก่ไข่ของเกษตรกรที่เลี้ยงแบบอิสระและแบบประกันราคา เป็นค่าอาหารมีสัดส่วนสูงที่สุดคิดเป็นร้อยละ 66.10 และ 69.93 ของต้นทุนทั้งหมด ตามลำดับ รองลงมาได้แก่ ค่าพันธุ์สัตว์ร้อยละ 16.76 และ15.06 ของต้นทุนทั้งหมด มีต้นทุนผันแปรต่ำสุดฟองละ 2.10 บาทและ 2.11 บาท ตามลำดับ ส่วนต้นทุนทั้งหมดของผู้เลี้ยง ไก่ไข่อิสระเท่ากับ 813.53 บาทต่อตัว หรือ 2.32 บาทต่อฟอง ผลพลอยได้ตัวละ 76.81 บาท มีต้นทุนไก่ไข่หลังจากหักผลพลอยได้ฟองละ 2.10 บาท ส่วนเกษตรกรที่เลี้ยงไก่ไข่แบบประกันราคา มีต้นทุนตัวละ 803.74 บาท หรือฟองละ 2.35 บาท ผลพลอยได้ตัวละ 59.54 บาท มีต้นทุนหลังหักผลพลอยได้ฟองละ 2.18 บาท จะเห็นว่าต้นทุนของเกษตรกรที่เลี้ยงไก่ไข่อิสระต่ำกว่าผู้เลี้ยงแบบประกันราคา เนื่องจากผู้เลี้ยงไก่ไข่แบบประกันราคาไม่สามารถตัดสินใจในการจัดการด้านการผลิตการตลาดต้องขึ้นอยู่กับบริษัทที่ทำสัญญา ทำให้ต้นทุนและผลพลอยได้แตกต่างกับผู้เลี้ยงอิสระที่สามารถเลือกซื้อปัจจัยได้อย่างเหมาะสม และกำหนดระยะเวลาการผลิตการจำหน่ายได้ แต่เกษตรกรผู้เลี้ยงแบบประกันราคาไม่มีความเสี่ยงด้านการตลาด และได้รับราคาที่แน่นอน ส่วนการเลี้ยงแบบอิสระจะมีความเสี่ยงด้านตลาด ถ้าผลผลิตออกมาก ราคาจะตกต่ำทำให้ขาดทุน ในทางตรงกันข้ามหากผลผลิตมีน้อย ราคาดีจะมีกำไรมาก การเลี้ยงไก่ไข่ทั้ง 2 รูปแบบมีทั้งข้อดีและข้อเสีย เกษตรกรควรศึกษาข้อมูลให้ละเอียด นอกจากนี้ หากราคาลดลงจนใกล้ต้นทุนผันแปรเฉลี่ยต่ำสุด ภาครัฐควรเข้ามาดูแลด้านการผลิตการตลาดเพื่อให้เกษตรกรสามารถประกอบอาชีพอยู่ได้

พศวีร์มน จันทรประภาพกุล (2552) ศึกษาการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีนภายใต้สัญญาข้อตกลง ในเขต อ.เมือง จ.นครปฐม และ อ. พนมทวน จ. กาญจนบุรี พบว่า กลุ่มเกษตรกรแบบทำสัญญามีต้นทุนการผลิตทั้งหมดเฉลี่ยไร่ละ 6,143.64 บาท กำไรสุทธิเฉลี่ย 1,862.10 บาท ขณะที่กลุ่มผู้ผลิตแบบอิสระมีต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ยไร่ละ 5,517.54 บาท กำไรสุทธิเฉลี่ย 724.31 บาทต่อไร่ ผู้ผลิตแบบทำสัญญามีความเสี่ยงในการลงทุนต่ำกว่าเกษตรกรแบบอิสระ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมทำสัญญาข้อตกลง ได้แก่ ราคารับซื้อผลผลิต ความเสี่ยงราคาผลผลิตและการได้รับสินเชื่อล่วงหน้า ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นประโยชน์ของการทำสัญญาข้อตกลงในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีนและควรให้เกษตรกรทำสัญญาข้อตกลง ทั้งนี้ ต้องอาศัยความร่วมมือและการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาและส่งเสริมให้เกษตรกรมีรายได้และผลตอบแทนที่ดี

พรพิมล ทองธรรมชาติ (2550) ศึกษาธุรกิจข้าวโพดฝักอ่อนภายใต้การทำสัญญาฟาร์มแบบมีข้อตกลง ปีการผลิต 2548/2549 ในพื้นที่ จ.กาญจนบุรี และ จ.นครปฐม พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรตัวอย่างทั้งสองกลุ่มคือ ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง น้ำท่วมผลผลิตเสียหายไม่สามารถกำหนดราคาหรือต่อรองราคาจากผู้รับซื้อ ถูกกดราคาจากผู้รับซื้อ ส่วนผลตอบแทนทางการเงินของเกษตรกรในการผลิตข้าวโพดฝักอ่อนที่ทำสัญญาฟาร์มแบบมีข้อตกลง มีต้นทุนการผลิตและรายได้สุทธิสูงกว่าเกษตรกรที่ไม่ทำสัญญาฟาร์มแบบมีข้อตกลงอย่างมีนัยสำคัญ สาเหตุสำคัญที่ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงกว่าคือ เกษตรต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในการจัดการเพื่อผลิตให้ได้ตามที่กำหนดไว้ และการลงทุนแบบที่ทำสัญญามีความเสี่ยงต่ำกว่าที่ไม่ทำสัญญา ส่วนต้นทุนในการรับซื้อผลผลิตของบริษัทที่รับซื้อผลผลิตจากฟาร์มที่ทำสัญญา จะสูงกว่าซื้อจากตลาดทั่วไป เนื่องจากราคารับซื้อของฟาร์มที่มีการทำสัญญาสูงกว่าการซื้อจากตลาดทั่วไป แต่บริษัทยินดีที่จะจ่ายเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและตรวจสอบย้อนกลับแหล่งที่มาของผลผลิตได้ ทั้งนี้ เกษตรกรควรปรับเปลี่ยนมาปลูกข้าวโพดฝักอ่อนแบบมีการทำสัญญาข้อตกลง เพราะจะได้ประโยชน์มากกว่าไม่มีข้อตกลง และควรนำการจัดการห่วงโซ่อุปทานมาใช้ในการผลิต เพื่อใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2549) ศักยภาพการผลิตการตลาดกุ้งขาวแวนนาไมของประเทศไทยปี 2548 พบว่า ต้นทุนการผลิตกุ้งขาวแวนนาไมเฉลี่ย 132,389.18 บาทต่อพื้นที่บ่อเลี้ยง 1 ไร่ 1 รอบการเลี้ยง เป็นต้นทุนผันแปร 125,530.63 บาทคิดเป็นร้อยละ 95.09 ของต้นทุนทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นค่าอาหาร รองลงมาเป็นค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น ค่าพันธุ์ ค่าสารเคมีบำบัดดินและน้ำและค่าแรง ตามลำดับ และมีต้นทุนคงที่รวมเป็นเงิน 6,501.89 บาท หรือร้อยละ 4.91 ของต้นทุนทั้งหมด ได้ผลผลิตเฉลี่ย 1,380.67 กิโลกรัมต่อไร่ เวลาการเลี้ยงประมาณ 111 วัน อัตราการรอดร้อยละ 80.62 ได้กุ้งขนาด 71.41 ตัวต่อกิโลกรัม ขายได้กิโลกรัมละ 120.33 บาท มีรายได้ไร่ละ 166,136.02 บาท ได้กำไร 33,746.85 บาท มีต้นทุนเฉลี่ยกิโลกรัมละ 95.89 บาท ได้กำไรสุทธิ 24.44 บาทต่อกิโลกรัม ขณะที่การผลิตกุ้งกุลาดำใน ปี 2547 ได้ผลผลิตไร่ละ 594.85 กิโลกรัมเท่านั้น มีอัตราการรอดร้อยละ 50-60 จะเห็นว่า เกษตรกรไทยมีศักยภาพในการเลี้ยงกุ้งขาวแวนนาไม สำหรับส่วนเลื่อมการตลาด ต้นทุนการตลาดและผลตอบแทนการค้าของผู้รวบรวม แพกุ้งและผู้ค้าส่ง พบว่า ผู้รวบรวมได้รับผลตอบแทนหลังจากหักต้นทุนการตลาดแล้ว ได้รับผลตอบแทนสูงสุดเท่ากับ 3.50 บาทต่อกิโลกรัม ผู้ค้าส่งและแพกุ้งได้รับผลตอบแทนหลังหักต้นทุนการตลาดแล้วเท่ากับ 1.50 และ 1.00 บาท ต่อกิโลกรัม ตามลำดับ ส่วนปัญหาการผลิต พบว่า ลูกกุ้งคุณภาพไม่ดี เลี้ยงไม่โตและเป็นโรค ขาดแคลนลูกกุ้งบางช่วง ราคาน้ำมันสูงขึ้น แต่ราคากุ้งที่เกษตรขายได้มีแนวโน้มลดลง เกษตรกรขาดแคลนเงินทุน ส่วนปัญหาการตลาด คือ ราคากุ้งไม่มีเสถียรภาพ มีการกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี ข้อเสนอแนะให้หน่วยงานรัฐตรวจสอบคุณภาพลูกุ้งให้ได้คุณภาพ และสนับสนุนให้มีการลดต้นทุนเช่น การใช้ไฟฟ้าแทนการใช้น้ำมันเพื่อตีน้ำเพิ่มออกซีเจนในบ่อกุ้ง ให้ธนาคารพาณิชย์

สนับสนุนสินเชื่อฟาร์มที่ได้ Coc และ GAP ให้มีการซื้อขายกุ้งแบบข้อตกลง (Contract Farming) และให้มีการจัดตั้งสถาบันกุ้งแห่งชาติเพื่อแก้ไขปัญหากุ้งอย่างครบวงจร

2.2 แนวคิดและทฤษฎี

2.2.1 ทฤษฎีต้นทุนในทางเศรษฐศาสตร์ ในการศึกษาจะพิจารณาทั้งต้นทุนที่เป็นเงินสดและต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด ต้นทุนที่เป็นเงินสดเป็นรายจ่ายในการผลิตได้จ่ายเป็นเงินสด เช่น ค่าพันธุ์กุ้ง ค่าอาหาร ค่าแรง ค่าน้ำมัน เชื้อเพลิง ค่าซ่อมเครื่องมือและค่าใช้จ่ายอื่นๆ เป็นต้น ส่วนต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดหรือต้นทุนจากการประเมินเป็นรายจ่ายที่ผู้ผลิตไม่ได้จ่ายเป็นเงินสด ได้แก่ ค่าเสื่อมราคาของโรงเรือนและเครื่องจักร ค่าเสียโอกาส เป็นต้น โดยในการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตกุ้งได้แบ่งต้นทุนได้ 2 ประเภท คือ ต้นทุนคงที่และต้นทุนผันแปร ซึ่งในทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ได้แบ่งต้นทุนการผลิตระยะสั้นออกเป็น 2 ประเภท

1) ต้นทุนผันแปร (Variable Cost) เป็นค่าใช้จ่ายในการผลิตที่เกิดจากการใช้ปัจจัยผันแปร ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงตามปริมาณการผลิต และถ้าพิจารณาจากสภาพการผลิตที่แท้จริงในการคำนวณหาต้นทุนการผลิตผันแปร จะพิจารณาตามลักษณะของการใช้จ่ายของผู้ผลิต ดังนี้

- ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด เป็นค่าใช้จ่ายผันแปรที่ผู้ผลิตจ่ายออกไปเป็นเงินสดในการซื้อหรือเช่าปัจจัยการผลิต เช่น ค่าจ้างแรงงาน ค่าพันธุ์กุ้ง ค่าน้ำมัน ค่าแรงงาน ค่าซื้อเครื่องมืออุปกรณ์ เป็นต้น บางกรณีซื้อปัจจัยการผลิตด้วยเงินเชื่อก็ถือว่าเป็นต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดด้วย
- ต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสด เป็นค่าใช้จ่ายผันแปรที่ผู้ผลิตไม่ได้จ่ายจริงเนื่องจากปัจจัยการผลิตของตนเองหรือครอบครัวมาใช้ในการผลิต หรือ ได้มาโดยไม่ได้ซื้อหรือ หาด้วยเงินสด เช่น แรงงานครอบครัว รวมทั้งค่าเสียโอกาสของเงินลงทุนในต้นทุนผันแปร

2) ต้นทุนคงที่ (Fixed Cost) เป็นค่าใช้จ่ายในการผลิต เกิดจากการใช้ปัจจัยซึ่งไม่เปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณการผลิต ซึ่งอาจพิจารณาตามลักษณะค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ดังนี้

- ต้นทุนคงที่ที่เป็นเงินสดเป็นค่าใช้จ่ายคงที่ ที่ผู้ผลิตจ่ายออกไปจริงเป็นเงินสด เช่น ค่าภาษีที่ดิน เป็นต้น
- ต้นทุนคงที่ที่ไม่เป็นเงินสด เป็นค่าใช้จ่ายคงที่ที่เกษตรกรผู้ผลิตไม่ได้จ่ายไปเป็นตัวเงินแต่เป็นค่าใช้จ่ายที่ได้จากการประเมิน เช่น ค่าใช้ที่ดิน ค่าเสื่อมเครื่องมืออุปกรณ์ ค่าเสียโอกาสของเงินลงทุนในเครื่องมืออุปกรณ์ เป็นต้น

สมการการวิเคราะห์ต้นทุนและรายได้ เป็นดังนี้

ต้นทุนทั้งหมด = ต้นทุนผันแปร + ต้นทุนคงที่

ต้นทุนผันแปร = ค่าพันธุ์กุ้ง + ค่าแรง งาน + ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและ

ค่าวัสดุอุปกรณ์ + ค่าซ่อมแซมเครื่องมือ + ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ + ค่าดอกเบี้ยเงินกู้และค่าเสียโอกาส เงินทุน

ต้นทุนคงที่ = ค่าภาษีค่าเช่า /ค่าใช้ที่ดิน + ค่าเสื่อมราคาเครื่องมือและอุปกรณ์

รายได้ทั้งหมด = จำนวนผลผลิตทั้งหมด × ราคาที่เกษตรกรขายได้ปี ๒๕๕๕

กำไรสุทธิ = รายได้ทั้งหมด – ต้นทุนทั้งหมด

รายได้สุทธิเหนือต้นทุนเงินสด = รายได้ทั้งหมด – ต้นทุนทั้งหมดที่เป็นเงินสด

ค่าเสื่อมราคาวัสดุอุปกรณ์ในแต่ละปีนั้น คำนวณแบบเส้นตรง (Straight line)

$$\text{ค่าเสื่อมราคาต่อปี} = \frac{\text{ราคาทุน} - \text{ราคาซาก}}{\text{อายุการใช้งาน}}$$

2.2.2 ตลาดข้อตกลงหรือคอนแทรคฟาร์มมิ่ง (Contract Farming) กรมการค้าภายใน (2550) ได้ให้ความหมายของตลาดข้อตกลงว่า หมายถึงการซื้อขายสินค้าเกษตรที่ได้มีข้อตกลงกันไว้ล่วงหน้า ระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตหรือสถาบันเกษตรกรกับผู้รับซื้อผลผลิตทางการเกษตร จะเป็นโรงงานแปรรูปหรือตัวแทนผู้รับซื้อในท้องถิ่นต่างๆ โดยมีการทำสัญญาข้อตกลงไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และระบุเงื่อนไขเกี่ยวกับการผลิตและการตลาดของสินค้า ได้แก่ แหล่งผลิต พื้นที่เพาะปลูก ปริมาณราคา สถานที่ส่งมอบ ช่วงเวลา การส่งมอบคุณภาพ การตรวจสอบคุณภาพ การชำระเงิน การให้คำแนะนำทางวิชาการ และการชดใช้ค่าเสียหายเมื่อมีการผิดสัญญา เป็นต้น ในส่วนของรายละเอียดต่างๆ ของสัญญาของข้อตกลงนั้นจะแตกต่างกันไปตามชนิดของสินค้าและคู่สัญญา ซึ่งทางกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ มีนโยบายจัดให้มีตลาดข้อตกลงขึ้น เพื่อให้เกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรซึ่งเป็นผู้ขายมีการทำสัญญาข้อตกลงกันเป็นลายลักษณ์อักษรกับโรงงานแปรรูป หรือพ่อค้าอื่นๆ ซึ่งเป็นผู้ซื้อโดยใช้รูปแบบตามสัญญามาตรฐานภายใต้การดูแลและประสานประโยชน์ของทางราชการ

การจัดทำตลาดข้อตกลงซื้อขายผลผลิตสินค้าเกษตร ระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตกับโรงงานแปรรูปผู้ส่งออกหรือตัวแทน ซึ่งเป็นผู้รับซื้อเกิดขึ้น เพื่อวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกัน เพื่อประโยชน์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ราคาปริมาณสินค้าเกษตรมีความผันผวนเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล ทำให้เกษตรกรประสบปัญหาด้านการขาย ไม่มีหลักประกันรายได้จากการขายสินค้า โรงงานแปรรูปหรือส่งออกประสบปัญหาในการวางแผนการผลิตและการตลาด ขาดหลักประกันด้านต้นทุน มีข้อจำกัดด้านการขยายตลาด ตลาดซื้อขายทันทีไม่สามารถตอบสนองความต้องการของโรงงานแปรรูปและผู้ส่งออกได้ เป็นการเพิ่มช่องทางการตลาด ซึ่งเป็นทางเลือกใหม่ในการขยายสินค้าที่ลดขั้นตอนทางการตลาด และลดความเสี่ยงจากการผันผวนของราคาและการผลิต

บทที่ 3
สภาพทั่วไป

3.1 ข้อมูลทั่วไป

กุ้งขาวแวนนาไมหรือกุ้งขาวแปซิฟิก (litopenaeus Vannamei) หรือ Pacific white shrimp หรือเรียกว่า White leg shrimp เป็นกุ้งพื้นเมืองในทวีปอเมริกาใต้ พบทั่วไปบริเวณชายฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิกตะวันออก จากตอนเหนือของประเทศเม็กซิโกถึงตอนเหนือของประเทศเปรู กุ้งชนิดนี้มีการเลี้ยงกันมากในประเทศเอกวาดอร์ เม็กซิโก เปรู ปานามา ฮอนดูรัส โคลัมเบีย และบราซิล ซึ่งประเทศบราซิลมีการเลี้ยงกุ้งขาวเมื่อไม่กี่ปีมานี้ แต่ผลผลิตกุ้งที่ได้มีจำนวนมาก เนื่องจากรัฐบาลประเทศบราซิลได้ให้การสนับสนุนระบบการเลี้ยงกุ้งอย่างจริงจัง ทำให้ผลผลิตกุ้งของประเทศบราซิลเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และเป็นอันดับหนึ่งของประเทศในทวีปอเมริกาใต้อยู่ในขณะนี้

กุ้งขาวแวนนาไมเป็นกุ้งที่เลี้ยงง่าย มีการเจริญเติบโตได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากพ่อแม่พันธุ์ได้รับการพัฒนาสายพันธุ์มาเป็นเวลานาน ทำให้มีการนำเข้าไปเลี้ยงในหลายๆ ประเทศ และมีการนำกุ้งชนิดนี้มาเลี้ยงในทวีปเอเชียครั้งแรกที่ประเทศไต้หวันเมื่อปี พ.ศ. 2539 ต่อมาได้นำเข้าไปในประเทศจีนเมื่อปี 2541 และประเทศไทยได้เริ่มมีการนำเข้ากุ้งขาวแวนนาไมมาทดลองเลี้ยงในปี 2541 เช่นกัน แต่การทดลองเลี้ยงไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก ต่อมาเมื่อเดือนมีนาคม 2545 – กุมภาพันธ์ 2546 กรมประมงได้อนุญาตให้นำเข้าพ่อแม่พันธุ์กุ้งขาวที่ปลอดเชื้อ (Specific Pathogen Free, SPF) จากต่างประเทศเข้ามาทดลองเลี้ยงได้ โดยที่ในระยะนั้น การเลี้ยงกุ้งกุลาดำในประเทศไทยประสบปัญหาเลี้ยงยาก เลี้ยงกุ้งไม่ได้ขนาดและเกิดโรค ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดทุน ขณะที่เกษตรกรบางส่วนได้ทดลองเลี้ยงกุ้งขาว และกุ้งขาวให้ผลผลิตดีกว่าการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ทำให้เกษตรกรจำนวนมากปรับเปลี่ยนจากที่เลี้ยงกุ้งดำมาเลี้ยงกุ้งขาวจนถึงปัจจุบัน ซึ่งขณะนี้การเพาะเลี้ยงกุ้งในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นกุ้งขาวร้อยละ 99 อีกร้อยละ 1 เป็นการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ

3.2 ลักษณะทางกายภาพและลักษณะนิสัย

กุ้งขาวแวนนาไมเป็นกุ้งที่มีลักษณะหน้าตาคล้ายๆ กุ้งแชบ๊วย มีข้อสังเกตที่กรีของกุ้งขาวแวนนาไมจะสั้นและลาดลง ฟันกรี (หนาม) ด้านบนจะหยักและถี่ ปลายกรีจะตรงมีฟันกรีด้านล่าง 2 อัน และด้านบน 6 อัน ความยาวของกรีจะยาวกว่าลูกตาไม่มากนัก แต่กุ้งแชบ๊วยจะหยักขึ้นเล็กน้อย สำหรับตัวกุ้งขาวจะยาวเรียว มีจุดเล็กๆ สีน้ำตาลกระจายอยู่ทั่วตัวคล้ายกุ้งตะกาด แต่กุ้งแชบ๊วยไม่มีหนวด ส่วนกุ้งขาวที่โตเต็มวัยสมบูรณ์เต็มที่จะมีความยาวถึง 9 นิ้ว และกุ้งชนิดนี้จะมองเห็นลำไส้ชัดเจนกว่ากุ้งอื่นๆ มีนิสัยชอบว่ายน้ำเป็นฝูงตามขอบบ่อหรือว่ายเป็นฝูงภายในบ่อ เวลากลางคืนหากมีกุ้งตกใจจะกระโดดขึ้นพร้อมๆ กันทั้งบ่อ นอกจากนี้ยังชอบคุ้ยเขี่ยพื้นบ่อเพื่อหาอาหาร จึงทำให้น้ำในบ่อเลี้ยงขุ่น

3.3 สภาพการเลี้ยง

กุ้งขาวแวนนาไมเป็นกุ้งทะเลพันธุ์ขนาดเล็ก สามารถเลี้ยงได้ตลอดปี แต่ในช่วงฤดูกาลที่ไม่เหมาะสมโดยเฉพาะหน้าร้อนจะมีปัญหา ในระหว่างเดือน มีนาคม – เมษายน อากาศมักจะร้อนจัดอุณหภูมิน้ำตอนบ่าย

จะเกิน 32 องศาเซลเซียส ทำให้กุ้งไม่กินอาหาร สำหรับอุณหภูมิที่เหมาะสมกับการเลี้ยงคือ 28 – 30 องศาเซลเซียส และสามารถเลี้ยงได้ในทุกสภาพพื้นที่ อีกทั้งสามารถปรับตัวได้ง่าย เลี้ยงได้ในน้ำที่มีระดับความเค็มตั้งแต่ 1 – 35 ppt (part per thousand มีหน่วยเป็นส่วนในพันส่วน) หากเลี้ยงในความเค็มระดับ 15 – 35 ppt ซึ่งเป็นความเค็มที่ปกติตามธรรมชาติของกุ้งทะเล แต่มักจะเกิดโรคแบคทีเรียและไวรัสรุนแรง หากเลี้ยงได้ในระดับความเค็มดังกล่าวแล้ว และกุ้งไม่ได้เป็นโรคก็จะได้กุ้งที่มีคุณภาพที่ดีกว่า ส่วนการเลี้ยงในระดับความเค็มต่ำ ระหว่าง 1 –5 ppt มักจะไม่เกิดปัญหา เนื่องจากแบคทีเรียและไวรัสน้อยมาก แต่อาจเกิดปัญหาเมื่อน้ำเขียวเข้มจัด และเมื่อกุ้งกินแพลงก์ตอน จะทำให้ตัวกุ้งมีกลิ่นโคลนและขายยาก เนื่องจากห้องเย็นไม่ต้องการ โดยทั่วไปแล้วกุ้งขาวแวนนาไมสามารถเลี้ยงได้ขนาด 80 – 90 ตัวต่อกิโลกรัม ซึ่งมีขนาดเล็กกว่ากุ้งกุลาดำที่สามารถเลี้ยงได้ถึงขนาด 40 – 50 ตัวต่อกิโลกรัม กุ้งขาวจะมีเนื้อแน่นและมีสีสวยเช่นเดียวกับกุ้งกุลาดำ และปัจจุบันในประเทศไทยมีเกษตรกรเลี้ยงกุ้งขาวมากกว่ากุ้งดำมาก เนื่องจากกุ้งขาวมีรอบการผลิตเฉลี่ย 3 เดือน ซึ่งเร็วกว่ากุ้งกุลาดำที่ใช้เวลารอบการผลิตเฉลี่ย 4 เดือน จึงทำให้ต้นทุนต่ำกว่ากุ้งกุลาดำที่มีรอบการเลี้ยงนานกว่า ขณะที่ราคาขายไม่แตกต่างกันมากนัก ทำให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนมาเลี้ยงกุ้งขาวกันมากขึ้น อีกทั้งผู้ส่งออกหรือผู้แปรรูปจะผลิตกุ้งขาวเป็นสินค้ามากกว่ากุ้งกุลาดำ

3.4 ผลผลิตกุ้งทะเลของโลก

จากข้อมูล FAO (ตารางที่1) และ Global Outlook for Aqriculture Leadership (GOAL) แสดงให้เห็นว่าประเทศที่เป็นแหล่งผลิตกุ้งสำคัญที่สุดของโลกอยู่ในทวีปเอเชีย ซึ่งคิดเป็นประมาณร้อยละ 77 ของผลผลิตของโลก เป็นทวีปอเมริการ้อยละ 21 และประเทศอื่นๆอีกร้อยละ 2 โดยมีประเทศไทยเป็นผู้นำในการเพาะเลี้ยงกุ้ง รองลงมาได้แก่ จีน เวียดนาม และอินโดนีเซีย ตามลำดับ

ในช่วงปี พ.ศ. 2551-2555 ผลผลิตกุ้งจากการเพาะเลี้ยงของโลกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเล็กน้อยเฉลี่ยร้อยละ 0.08 ต่อปี จะเห็นว่าปริมาณผลผลิตกุ้งหลังปี พ.ศ. 2550 มีเพิ่มไม่มากนัก เนื่องจากปริมาณผลผลิตและความต้องการซื้ออยู่ในระดับใกล้เคียงกัน และการเพาะเลี้ยงกุ้งขาวยังเป็นกุ้งสายพันธุ์หลักที่มีการเลี้ยงมากที่สุดและมีแนวโน้มเลี้ยงเพิ่มขึ้น ขณะที่การเลี้ยงกุ้งกุลาดำมีแนวโน้มเลี้ยงลดลง เนื่องจากขาดแคลนพ่อแม่พันธุ์ที่มีคุณภาพ สำหรับผลผลิตกุ้งของโลกปี 2555 มีประมาณ 2,025 ล้านตัน ลดลงจาก 2,317 ล้านตันของปีที่ผ่านมาร้อยละ 12.60 เนื่องจากแหล่งผลิตที่สำคัญประสบความเสียหายจากกุ้งเป็นโรค โดยเฉพาะในพื้นที่เพาะเลี้ยงของประเทศที่สำคัญๆของโลก มีเพียงประเทศอินเดียที่ผลผลิตการเพาะเลี้ยงเพิ่มขึ้น เนื่องจากนโยบายการส่งเสริมการเพาะเลี้ยงกุ้ง ทำให้เกษตรกรเปลี่ยนจากการเลี้ยงกุ้งกุลาดำไปเลี้ยงกุ้งขาว

3.5 ผลผลิตกุ้งทะเลของประเทศที่สำคัญ

1) ผลผลิตกุ้งทะเลของประเทศไทย

ผลผลิตกุ้งจากการเพาะเลี้ยงของไทยในช่วง 5 ปี (2551–2555) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 2.40 ต่อปี โดยปี พ.ศ. 2555 ประเทศไทยมีผลผลิตกุ้งปริมาณ 540,000 ตันลดลงจาก 600,000 ตันของปีที่ผ่านมาร้อยละ 10 เนื่องจากเกษตรกรประสบปัญหาอากาศแปรปรวนและโรคระบาดในกุ้ง ประกอบกับเกิดโรคตายด่วน

(Early Mortality Syndrome : EMS) ของกุ้งในพื้นที่ภาคตะวันออก และพื้นที่บางส่วนของภาคใต้ ตั้งแต่ในช่วงไตรมาสสุดท้ายของปี 2555 ทำให้ผลผลิตกุ้งลดลง เพราะเกษตรกรบางส่วนหยุดการลงกุ้งหรือลดปริมาณลงลูกกุ้งเพื่อลดความเสียหายจากการขาดทุน ทำให้ผลผลิตกุ้งลดลงอย่างมาก จากข้อมูลกรมประมงล่าสุด มีเกษตรกรขึ้นทะเบียนจำนวน 20,500 ฟาร์ม ฟาร์มที่ผ่านการรับรองมาตรฐานจำนวน 8,797 ฟาร์ม คิดเป็นร้อยละ 43 ของจำนวนฟาร์มทั้งหมด จะเห็นว่าจำนวนพื้นที่เพาะเลี้ยงกุ้งลดลงแต่ปริมาณผลผลิตกุ้งรวมของไทยเพิ่มขึ้น ซึ่งสะท้อนว่าฟาร์มเลี้ยงส่วนใหญ่จะมีขนาดใหญ่และมีประสิทธิภาพการผลิตสูงขึ้น โดยข้อมูลจากหนังสือกำกับการเคลื่อนย้ายกุ้ง (Movement Document : MD) ในช่วงเดือนมกราคม – พฤศจิกายน 2555 รายงานว่าเกษตรกรมีการใช้ลูกกุ้งกุลาดำประมาณร้อยละ 3 ของลูกกุ้งที่ใช้ในฟาร์มเพาะเลี้ยงทั้งหมด เพิ่มจากปีก่อนที่มีเพียงร้อยละ 1 แสดงว่าเกษตรกรมีความสนใจเลี้ยงกุ้งกุลาดำกันมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผลผลิตกุ้งของไทยจะลดลง แต่แนวโน้มการบริโภคกุ้งของโลกไม่ได้ลดลง สินค้ากุ้งของไทยมีผลผลิตไม่มาก แต่ผลผลิตกุ้งของไทยมีคุณภาพมาตรฐานสูง ปลอดภัยจากสารตกค้าง และยังเป็นที่ยอมรับของตลาดโลก ซึ่งตรงตามกระแสที่ผู้บริโภคที่ตระหนักถึงเรื่องสุขภาพ ในส่วนของปัญหาโรคตายด่วน กรมประมงและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องได้ร่วมมือกันแก้ปัญหาดังกล่าวแล้ว และทำให้สถานการณ์ดีขึ้นในระดับหนึ่ง ทั้งนี้กรมประมงได้จัดโครงการฝึกอบรมและเผยแพร่ความรู้ในการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเล การดูแลความสะอาดบ่อเลี้ยง โรงเพาะฟักให้แก่เกษตรกรและโรงเพาะฟักลูกพันธุ์กุ้ง และหาแหล่งนำเข้าพ่อแม่พันธุ์จากแหล่งอื่นๆที่มีคุณภาพเพื่อลดปัญหาจากกลุ่มอาการตายด่วนของกุ้ง

ตารางที่ 1 ผลผลิตกุ้งของโลกปี 2551 – 2555

หน่วย : พันตัน

ประเทศ	2551	2552	2553	2554	2555	อัตราเพิ่ม (ร้อยละ)
ไทย	495	563	640	600	540	2.40
จีน	523	560	600	565	450	-2.88
เวียดนาม	200	220	215	240	170	-2.35
อินโดนีเซีย	230	180	140	150	105	-16.06
อินเดีย	87	100	137	170	190	23.28
มาเลเซีย	68	78	105	73	57	-4.10
ฟิลิปปินส์	29	35	40	42	40	8.60
อเมริกา กลาง-ใต้	397	382	410	422	432	2.72
อื่นๆ	55	50	65	65	45	-1.38
รวม	**2,085**	**2,168**	**2,352**	**2,317**	**2,025**	**0.08**

ที่มา : FAO และ Global Outlook for Aqriculture Leadership และ สมาคมกุ้งไทย 2555

2) ผลผลิตกุ้งทะเลของประเทศเวียดนาม

สมาคมกุ้งไทยประเมินว่าผลผลิตกุ้งของเวียดนามปี 2555 มีจำนวน 1.7 แสนตัน ขณะที่ VASEP (Vietnam Assosiation of Seafood Exporters and Producers สมาคมผู้ส่งออกและผู้ผลิตอาหารทะเลของเวียดนาม) รายงานว่า ผลผลิตกุ้งของเวียดนามจะมีมากถึงประมาณ 4.8 แสนตัน ในจำนวนนี้เป็นผลผลิตกุ้งกุลาดำ 3 แสนตัน และกุ้งขาว 1.8 แสนตัน เวียดนามมีพื้นที่เลี้ยงกุ้งส่วนใหญ่เป็นสภาพที่ไม่เหมาะสม ทำให้เลี้ยงกุ้งได้เพียงปีละ 1 รอบเท่านั้น มีจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งประมาณ 3.3 เสนราย เป็นเกษตรกรรายเล็กถึงร้อยละ 75 ของทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่มีการเลี้ยงกุ้งแบบธรรมชาติ (ปล่อยบาง) และอีกร้อยละ 25 เป็นรายขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ซึ่งมีการเลี้ยงเป็นระบบกึ่งพัฒนาและพัฒนา เกษตรกรเวียดนามเริ่มเลี้ยงกุ้งขาวอย่างเป็นทางการเมื่อปี 2551 เนื่องจากประสบปัญหาขาดแคลนพ่อแม่พันธุ์กุ้งกุลาดำ และรัฐบาลพยายามรักษาพื้นที่ทางตอนใต้ไว้สำหรับการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ แต่เนื่องจากประสบปัญหาขาดแคลนผลผลิตกุ้ง ประกอบกับขาดแคลนพ่อแม่พันธุ์กุ้งกุลาดำ รัฐบาลจึงยินยอมให้พื้นที่ทางตอนใต้เลี้ยงกุ้งขาวได้ แต่ผู้เลี้ยงต้องเลือกเลี้ยงกุ้งเพียงชนิดใดชนิดหนึ่งเพื่อเป็นการป้องกันการระบาดของโรค

3) ผลผลิตกุ้งทะเลของประเทศอินโดนีเซีย

อินโดนีเซีย มีพื้นที่เพาะเลี้ยงประมาณ 1.2 ล้านไร่ จากพื้นที่เหมาะสมกว่า 2 ล้านไร่ เดิมเกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงกุ้งกุลาดำ แต่ในปัจจุบันเกษตรกรร้อยละ 90 ของทั้งหมดเป็นการเลี้ยงกุ้งขาว และเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 75 เป็นการเลี้ยงแบบธรรมชาติ สามารถเลี้ยงกุ้งได้เพียงปีละ 1 รอบเท่านั้น ผู้เลี้ยงกุ้งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย ส่วนเกษตรกรที่เลี้ยงแบบกึ่งพัฒนาและพัฒนาเป็นการเลี้ยงลักษณะครบวงจรจะมีพื้นที่ที่เลี้ยงร้อยละ 25 ของพื้นที่เลี้ยงกุ้งทั้งหมด สามารถผลิตกุ้งได้คิดเป็นร้อยละ 60 ของผลผลิตกุ้งรวมและเป็นร้อยละ 80 ของผลผลิตกุ้งที่ส่งออก ในปี 2553 ผู้เลี้ยงกุ้งอินโดนีเซียประสบปัญหาการระบาดของโรคกล้ามเนื้อขุ่น หรือ IMNV ทำให้ผลผลิตกุ้งเสียหายสูงถึงร้อยละ 40 ของผลผลิตรวม เนื่องจากฟาร์มเพาะเลี้ยงมีจำนวนมากและกระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ทำให้ระบบตรวจสอบย้อนกลับและการแก้ปัญหาการระบาดของโรคมีความยากลำบาก จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผลผลิตกุ้งอินโดนีเซียลดลงอย่างต่อเนื่องในระยะสองปีที่ผ่านมา สำหรับปี 2555 สถานการณ์การระบาดของโรคเริ่มคลี่คลายลง ส่งผลให้ผลผลิตกุ้งของอินโดนีเซียเป็น 1.05 แสนตัน

4) ผลผลิตกุ้งทะเลของประเทศอินเดีย

ที่ผ่านมาผลผลิตกุ้งส่วนใหญ่ของอินเดียเป็นกุ้งที่จับจากธรรมชาติ ส่วนการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเลในเชิงพาณิชย์ประเทศอินเดียเริ่มมีการเลี้ยงในช่วงปี 2528 นับว่าเป็นการเริ่มที่ช้ากว่าประเทศอื่นในแถบเอเชีย เช่น จีนและไต้หวัน โดยการเลี้ยงส่วนใหญ่เป็นกุ้งกุลาดำ และมีการขยายตัวอย่างมากในปี 2533 แต่ช่วงปี 2538 – 2539 เริ่มประสบปัญหาโรคไวรัสในกุ้งอย่างรุนแรง เนื่องจากขาดการปฏิบัติ

การเพาะเลี้ยงกุ้งที่ดี และไม่มีการส่งเสริมการเลี้ยงที่เหมาะสม ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม แต่การเพาะเลี้ยงกุ้งก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อินเดียมีพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาเป็นฟาร์มกุ้งมากกว่า 1 ล้านไร่ และเมื่อไม่นานมานี้ทางรัฐบาลอินเดียเริ่มแนะนำให้เกษตรกรเลี้ยงกุ้งขาว และอนุญาตให้มีการนำเข้าพ่อแม่พันธุ์กุ้งขาวแวนนาไมเพิ่มขึ้น รวมถึงได้อำนวยความสะดวกในการตรวจกักกันโรคจากการนำเข้าพ่อแม่พันธุ์ คาดว่าจะทำให้อินเดียผลิตลูกกุ้งขาวที่มีคุณภาพดีได้เป็นปริมาณมากขึ้นในอนาคต โดยในปี 2554/2555 มีปริมาณผลผลิตกุ้งขาว 80,717 ตัน อัตราการขยายตัวสูงถึง 5.8 เท่าตัว และปัจจุบันปริมาณผลลิตกุ้งขาวจากการเพาะเลี้ยงได้เพิ่มเป็นร้อยละ 35 และมีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สำหรับปี 2555 คาดว่าผลผลิตกุ้งอินเดียจะอยู่ที่ 1.9 แสนตัน เพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้าร้อยละ 12

อย่างไรก็ตาม ประเทศอินเดียถือว่าเป็นประเทศหนึ่งที่น่าจับตามอง เนื่องจากได้เปรียบกว่าไทยในด้านพื้นที่เพาะเลี้ยงที่มากกว่าไทย ค่าแรงงานที่ต่ำกว่า และประชากรส่วนใหญ่ใช้ภาษาอังกฤษได้ดี ทำให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสาร การหาข้อมูลและปฏิสัมพันธ์กับลูกค้าชาวต่างชาติและผู้ร่วมทุน

5) ผลผลิตกุ้งทะเลของจีน

ประเทศจีนเริ่มเลี้ยงกุ้งขาวในปี 2552 ผลผลิตกุ้งทุกประเภทของจีนรวมกันประมาณ 1.5 ล้านตัน ผลผลิตกุ้งของจีนทั้งประเทศมีปริมาณใกล้เคียงกับทุกประเทศในทวีปอเมริการวมกัน ซึ่งเป็นกุ้งจากการเพาะเลี้ยงประมาณ 9 แสนตัน และในจำนวนนี้ร้อยละ 40 เป็นผลผลิตกุ้งขาว ส่วนใหญ่กุ้งที่ผลิตได้จะใช้บริโภคภายในประเทศ จีนมีพื้นที่ที่เลี้ยงกุ้งขาวประมาณ 1.8 ล้านไร่ สำหรับพื้นที่มีการเลี้ยงกุ้งมากได้แก่ กวางตง กวางสี ซึ่งเป็นฟาร์มขนาดใหญ่และมีการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง เพื่อเพิ่มอัตราการรอดของกุ้งและทำให้กุ้งเจริญเติบโตเร็ว

6) ผลผลิตกุ้งทะเลของเอกวาดอร์

เอกวาดอร์เป็นประเทศที่มีชายฝั่งทะเลยาว 2,237 กิโลเมตร เอกวาดอร์มีการเลี้ยงกุ้งมาก่อนไทย โดยเลี้ยงกุ้งขาวเป็นหลัก ส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงแบบดั้งเดิม และมีบ่อเลี้ยงกุ้งขนาดใหญ่เฉลี่ยประมาณ 30 – 60 ไร่ ประกอบกับมีบ่อเลี้ยงแบบพัฒนาไม่มาก ทำให้ยากต่อการดูแลจึงทำให้ได้ผลผลิตต่ำ ในปัจจุบันเอกวาดอร์เป็นประเทศที่มีผลผลิตกุ้งมากที่สุดในกลุ่มประเทศลาตินอเมริกา และก็เป็นคู่แข่งอันดับหนึ่งของไทยในตลาดสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้เอกวาดอร์มีส่วนแบ่งทางการตลาดเป็นอันดับสองรองจากไทย ทั้งนี้หลังจากที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจในยุโรป เอกวาดอร์ได้ส่งออกกุ้งไปสหรัฐอเมริกาได้เพิ่มมากขึ้น

3.6 สถานการณ์การตลาดกุ้งของโลก

3.6.1 การส่งออก

ในช่วง 5 ปี (2551-2555) ปริมาณและมูลค่าการส่งออกกุ้งและผลิตภัณฑ์ของตลาดโลกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 2.93 และร้อยละ 7.97 ต่อปี ตามลำดับ สำหรับปี 2555 การส่งออกกุ้งและผลิตภัณฑ์ในตลาดโลกมีปริมาณ 2.12 ล้านตัน มูลค่า 15.03 ล้านเหรียญสหรัฐอเมริกา เทียบกับปี 2554 ลดลงทั้งปริมาณและมูลค่าคิดเป็นร้อยละ 1.72 และร้อยละ 4.18 ตามลำดับ เนื่องจากผลผลิตกุ้งจากการเพาะเลี้ยงของโลกลดลง ประกอบกับ

ประเทศผู้นำเข้าหลักยังไม่ฟื้นตัวจากวิกฤตเศรษฐกิจ คือ สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรปและญี่ปุ่น ทำให้อำนาจซื้อของผู้บริโภคลดลงและเปลี่ยนไปซื้อสินค้ากุ้งที่มีราคาถูกกว่าแทน โดยเฉพาะจาก อินเดีย อินโดนีเซียและเอกวาดอร์เพิ่มขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ไทยยังคงครองตลาดส่งออกกุ้งและผลิตภัณฑ์ได้เป็นอันดับหนึ่งของโลก เนื่องจากผู้บริโภคในตลาดต่างประเทศมีความเชื่อมั่นในคุณภาพของกุ้งไทย ซึ่งไทยมีส่วนแบ่งตลาดโลกปี 2555 คิดเป็นร้อยละ 16.63 ของปริมาณการส่งออกกุ้งและผลิตภัณฑ์ทั้งหมดของโลก และในเชิงมูลค่าร้อยละ 20.68 ของมูลค่าส่งออกกุ้งของโลก รองลงมาได้แก่ อินเดีย จีน และเอกวาดอร์ คิดเป็นร้อยละ 13.24 12.93 และร้อยละ 9.93 ในเชิงปริมาณของการส่งออกกุ้งของโลก ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

3.6.2 การนำเข้า

ประเทศที่นำเข้ากุ้งและผลิตภัณฑ์ที่สำคัญของโลก ได้แก่

1) **สหรัฐอเมริกา** มีการนำเข้ากุ้งและผลิตภัณฑ์กุ้งในช่วง 5 ปี (2551-2555) มีแนวโน้มในเชิงปริมาณลดลงร้อยละ 0.74 ต่อปี แต่มูลค่าเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.88 ต่อปี โดยในปี 2555 เศรษฐกิจสหรัฐอเมริกายังคงชะลอตัวต่อเนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้มีการนำเข้าปริมาณกุ้งลดลง ซึ่งในปี 2555 นำเข้ากุ้งเป็นปริมาณ 534,982 ตัน มูลค่า 4,464.97 ล้านเหรียญสหรัฐฯ ลดลงทั้งปริมาณและมูลค่า จากปริมาณ 576,959 ตัน มูลค่า 5,165.69 ล้านเหรียญสหรัฐฯของปีก่อน คิดเป็นร้อยละ 7.28 และ 13.56 ตามลำดับ โดยนำเข้าจากไทย มากเป็นอันดับหนึ่ง เป็นปริมาณร้อยละ 25.44 ของปริมาณการนำเข้ากุ้งทั้งหมด รองลงมานำเข้าจากเอกวาดอร์ อินโดนีเซีย และอินเดีย คิดเป็นร้อยละ 15..23 13.85 และ 12.34 ของปริมาณการนำเข้ากุ้งทั้งหมด ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

2) **สหภาพยุโรป (27)** ในช่วง 5 ปี (2551-2555) การนำเข้ากุ้งและผลิตภัณฑ์ของสหภาพยุโรป (ไม่นับรวมการค้าระหว่างกันในสหภาพยุโรป) มีแนวโน้มปริมาณนำเข้าลดลงร้อยละ 2.36 ต่อปี ในขณะที่แนวโน้มมูลค่าการนำเข้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.16 ต่อปี เนื่องจากวิกฤตทางการเงินในสหภาพยุโรปที่รุนแรงขึ้นอย่างมากในปี 2555 ทำให้ประชาชนทั่วไปต้องลดค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันลงทั้งด้านอุปโภคและบริโภค โดยในปี 2555 การนำเข้ากุ้งและผลิตภัณฑ์ของสหภาพยุโรปมีปริมาณรวม 528,275 ตัน มูลค่า 3,863.46 ล้านเหรียญสหรัฐฯ ลดลงจากปริมาณ 611,542 ตัน มูลค่า 4,670.42 ล้านเหรียญสหรัฐฯ ของปี 2554 คิดเป็นร้อยละ 13.62 และ 17.28 ตามลำดับ ซึ่งเป็นการนำเข้าจากเอกวาดอร์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 15.53 ของปริมาณการนำเข้ากุ้งและผลิตภัณฑ์รวมทั้งหมด รองลงมานำเข้าจาก กรีนแลนด์ ไทย และอินเดีย คิดเป็นร้อยละ 11.34 9.10 และ 8.42 ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

3) **ญี่ปุ่น** ในช่วง 5 ปี (2551-2555) การนำเข้ากุ้งและผลิตภัณฑ์ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทั้งปริมาณและมูลค่าร้อยละ 2.05 และ 7.94 ต่อปี ตามลำดับ สำหรับปี 2555 ภาวะเศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัวขึ้น หลังจากที่เกิดภัยพิบัติสึนามิเมื่อต้นปี 2554 ส่งผลให้เศรษฐกิจญี่ปุ่นเกิดความเสียหายเป็นอย่างมาก จากการที่ผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการปนเปื้อนสารกัมมันตรังสีในแหล่งผลิตอาหาร ทำให้ญี่ปุ่นต้องนำเข้าสินค้าอาหาร เพื่อตอบสนองต่อผู้บริโภคในประเทศ และยังคงมีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ปี 2555 มีการนำเข้า

สินค้ากุ้งโดยรวมของญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นทั้งปริมาณและมูลค่า โดยนำเข้าเป็นปริมาณ 280,542 ตัน มูลค่า 2,972.12 ล้านเหรียญสหรัฐฯ แต่ลดลงจากปริมาณ 284,615 ตัน มูลค่า 3,014.44 ล้านเหรียญสหรัฐฯ ของปีที่ผ่านมา คิดเป็นร้อยละ 1.43 และ 1.40 ตามลำดับ ซึ่งญี่ปุ่นมีการนำเข้ากุ้งจากไทยมากเป็นอันดับหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 28.47 ของปริมาณการนำเข้ากุ้งทั้งหมด รองลงมาเป็นการนำเข้ากุ้งจากเวียดนาม อินโดนีเซียและอินเดีย โดยมีสัดส่วนของปริมาณการนำเข้าคิดเป็นร้อยละ 18.18 13.48 และ 9.10 ตามลำดับ (ตารางที่ 5)

3.7 สถานการณ์ตลาดของไทย

1) การบริโภค

ผลผลิตกุ้งของไทยประมาณร้อยละ 80 ใช้เป็นวัตถุดิบแปรรูปในการผลิตสินค้ากุ้งเพื่อการส่งออก ที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 20 ใช้บริโภคภายในประเทศ และปี 2555 คาดว่ามีการบริโภคภายในประเทศ ประมาณ 75,000 ตัน

2) ราคา

(1) ราคาที่เกษตรกรขายได้ ในช่วง 5 ปี (2551-2555) ราคากุ้งขาวแวนนาไมที่เกษตรกรขายได้ (ขนาด 70 ตัวต่อกิโลกรัม) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.54 ต่อปี โดยปี 2555 ราคากุ้งที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ยกิโลกรัมละ 127 บาท ลดลงจากกิโลกรัมละ 129 บาท ของปี 2554 คิดเป็นร้อยละ 1.55 (ตารางที่ 6) ซึ่งในช่วงต้นปี 2555 ราคากุ้งที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ยค่อนข้างต่ำ รัฐบาลจึงมอบหมายให้กรมประมงดำเนินงานตามโครงการรักษาเสถียรภาพราคากุ้งขาวแวนนาไมโดยระบบเครือข่ายแบบกลุ่ม (Shrimp Cluster) วงเงินจ่ายขาด 562.38 ล้านบาท จากกองทุนสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือเกษตรกร (คชก.) เพื่อชดเชยราคาให้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเป็นเงินส่วนต่างระหว่างราคากุ้งที่กำหนดกับราคาที่ห้องเย็นรับซื้อ ทำให้ในช่วงปลายปี 2555 ราคากุ้งเริ่มปรับตัวสูงขึ้นในระดับหนึ่ง สำหรับราคากุ้งเฉลี่ยที่ตลาดกลางประกาศรับซื้อลดลงจากปีที่ผ่านมาเช่นเดียวกัน โดยกุ้งขนาด 70 ตัวต่อกิโลกรัม ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 129 บาทลดลงจากกิโลกรัมละ 135 บาทของปี 2554 คิดเป็นร้อยละ 4.40

(2) ราคาส่งออก เอฟ.โอ.บี ในช่วง 5 ปี (2551-2555) ราคาส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งในรูปเงินบาทและในรูปเงินเหรียญสหรัฐฯมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.86 และ ร้อยละ 3.73 ต่อปี ตามลำดับ โดยราคาส่งออก เอฟ.โอ.บี กุ้งแช่เย็นแช่แข็ง เฉลี่ยตันละ 7,907.41 ดอลลาร์ ลดลงจากตันละ 8,513.78 ดอลลาร์ของปี 2554 คิดเป็นร้อยละ 7.12 เนื่องจากในปี 2555 ภาวะเศรษฐกิจของประเทศผู้นำเข้าหลักยังชะลอตัว ทำให้มีคำสั่งซื้อจากไทยลดลง ประกอบกับราคากุ้งของไทยค่อนข้างสูง เมื่อเทียบกับคู่แข่ง โดยเฉพาะราคากุ้งจากอินเดีย เวียดนามและอินโดนีเซียที่ราคาขายต่ำกว่าไทย และแม้ว่าผลผลิตกุ้งโลกจะลดลง แต่ราคากุ้งโลกก็ไม่ดีนัก ในขณะที่ผู้บริโภคยังมีความต้องการอย่างต่อเนื่อง แต่เป็นการบริโภคกุ้งในราคาที่ถูกลง ส่วนอัตราแลกเปลี่ยนเงินบาทเมื่อเทียบกับดอลลาร์สหรัฐฯของปี 2554 และ 2555 ยังอยู่ในอัตราที่ใกล้เคียงกัน จึงไม่ส่งผลต่อราคาส่งออกนัก (ตารางที่ 6)

(3) การส่งออก ในช่วง 5 ปี (2551–2555) มีแนวโน้มการส่งออกกุ้งและผลิตภัณฑ์กุ้งเพิ่มขึ้นทั้งปริมาณและมูลค่าคิดเป็นร้อยละ 0.11 และ 5.14 ต่อปี ตามลำดับ เป็นการส่งออกในรูปกุ้งแช่เย็นแช่แข็งและกุ้งปรุงแต่ง โดยปี 2555 การส่งออกกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของไทยมีปริมาณ 173,566 ตัน มูลค่า 42,332 ล้านบาท ลดลงจากปริมาณ 189,526 ตัน มูลค่า 48,815 ล้านบาทของปี 2554 คิดเป็นร้อยละ 8.42 และ 13.28 ตามลำดับ สำหรับการส่งออกกุ้งปรุงแต่งในปี 2555 ลดลงทั้งปริมาณและมูลค่าเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมาเช่นเดียวกัน โดยส่งออกปริมาณ 159,362 ตัน มูลค่า 48,309 ล้านบาท ลดลงจากปริมาณ 177,032 ตัน มูลค่า 54,164 ล้านบาท ของปีที่ผ่านมา คิดเป็นร้อยละ 9.88 และ 10.81 ตามลำดับ (ตารางที่ 7) ซึ่งมูลค่าการส่งออกกุ้งปรุงแต่งลดลงในอัตราที่น้อยกว่ากุ้งแช่เย็นแช่แข็ง เนื่องจากกุ้งปรุงแต่งสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้มากกว่า และทำให้สินค้าที่ได้มีราคาสูงขึ้น สำหรับตลาดส่งออกที่สำคัญของไทยยังเป็นตลาดเดิม ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และญี่ปุ่น ขณะนี้ผู้ส่งออกพยายามขยายตลาดใหม่ๆ เช่น ประเทศในตะวันออกกลาง รวมถึงตลาดอาเซียน และในช่วงนี้เวียดนามได้มีการนำเข้ากุ้งจากไทยมากขึ้น เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบแปรรูปอาหารสำหรับการส่งออก เนื่องจากกุ้งที่ผลิตในเวียดนามประสบปัญหาสารตกค้างเกินกว่ามาตรฐาน ทำให้สินค้าบางส่วนจากเวียดนามถูกส่งกลับ

(4) การนำเข้า ในช่วง 5 ปี (2551 – 2555) ปริมาณการนำเข้ากุ้งของไทยมีแนวโน้มลดลงทั้งปริมาณและมูลค่าคิดเป็นร้อยละ 24.95 และร้อยละ 25.48 ต่อปี ตามลำดับ การนำเข้ากุ้งของไทยส่วนใหญ่เป็นการนำเข้ากุ้งสดแช่เย็นและแช่แข็ง เพื่อนำมาใช้เป็นวัตถุดิบแปรรูปสำหรับการส่งออกในกรณีที่ขาดแคลนวัตถุดิบ โดยเฉพาะกุ้งกุลาดำหรือกุ้งขนาดที่ลูกค้าต้องการเพื่อรักษาตลาดไว้ นอกจากนี้ยังมีการนำเข้ากุ้งปรุงแต่งเพื่อการบริโภคบ้างแต่ไม่มากนัก โดยในปี 2555 การนำเข้ากุ้งและผลิตภัณฑ์มีปริมาณ 693 ตัน มูลค่า 182 ล้านบาท ลดลงทั้งปริมาณและมูลค่าจากปริมาณ 806 ตัน มูลค่า 204.27 ล้านบาท ของปีที่ผ่านคิดเป็นร้อยละ 14.02 และร้อยละ 10.54 ตามลำดับ (ตารางที่ 7)

3.8 การซื้อขายแบบมีสัญญาหรือเกษตรพันธสัญญาหรือคอนเทรคฟาร์มมิ่ง (Contract Farming System)

การซื้อขายแบบมีสัญญาหรือเกษตรพันธสัญญาหรือคอนเทรคฟาร์มมิ่งที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ เป็นระบบการเกษตรที่มีการทำสัญญาในการผลิตพืชผลทางเกษตร เกิดขึ้นยุคแรกในประเทศกรีซและจีน โดยมีการทำสัญญาระหว่างกันของผู้เช่าที่ดินกับเจ้าของที่ดิน เพื่อแบ่งปันผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการลงทุนร่วมกัน และการทำเกษตรพันธสัญญาระหว่างบริษัทผู้รับซื้อผลผลิตกับเกษตรกร ได้เริ่มเมื่อศตวรรษที่ผ่านมา (Little and Watts 1994) เช่น การเข้าไปทำเกษตร พันธสัญญาของประเทศญี่ปุ่นในไต้หวันและการทำเกษตรพันธสัญญาของประเทศสหรัฐอเมริกากับประเทศในแถบอเมริกากลาง เป็นต้น และยังพบว่าในระยะแรกๆของการทำเกษตรพันธสัญญานั้น เป็นการทำสัญญาในพืชผลทางการเกษตรก่อน อาทิ บริษัทจำหน่ายเมล็ดพันธุ์พืชของยุโรปเข้าไปทำเกษตรพันธสัญญาในประเทศสหรัฐอเมริกา (Prowse 2012) ต่อมาหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 การทำเกษตรพันธสัญญาได้ขยายไปในสาขาปศุสัตว์ เช่น การทำฟาร์มสุกรในสหรัฐอเมริกา ต่อจากนั้นได้

แพร่หลายเข้าไปในประเทศต่างๆ ทั่วทุกภูมิภาคของโลก ทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นอเมริกา ยุโรป ลาตินอเมริกา เอเชีย รวมทั้งแอฟริกา และเหตุผลที่ประเทศต่างๆ ของโลกหันมาทำการเกษตรพันธสัญญามีปัจจัยทางด้านอุปสงค์ของผู้บริโภคและอุปทานของผู้ผลิตที่ส่งเสริมให้มีการทำเกษตรแบบพันธสัญญา นอกจากนี้การที่มีความต้องการอาหารเพิ่มขึ้น เนื่องจากประชากรโลกเพิ่มขึ้น ทำให้อุปสงค์สินค้าเกษตรเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันได้มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีเข้ามาใช้กันมากขึ้น ทำให้โครงสร้างการผลิตของการเกษตรเปลี่ยนแปลงไป จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีและเงินทุนเป็นจำนวนมากขึ้น เพื่อสามารถเพิ่มปริมาณการผลิตและคุณภาพให้มีความแน่นอนทางด้านราคาและปริมาณผลผลิต เพื่อสนองความต้องการของตลาด ดังนั้นจึงนำการทำเกษตรพันธสัญญามาใช้เพื่อช่วยทำให้การผลิตได้ปริมาณมาก และเกษตรกรจะมีรายได้สูงขึ้น และได้มีการสำรวจเกษตรกรที่ทำเกษตรพันธสัญญาที่ประสบผลสำเร็จมีจำนวนมากกว่าที่ล้มเหลว 35 ต่อ 9

สำหรับการทำเกษตรพันธสัญญาหรือการซื้อขายแบบมีสัญญาที่เป็นระบบสากลและใช้กันในหลายๆ ประเทศ นับว่ามีบทบาทสำคัญที่จะช่วยลดความเสี่ยงความผันผวนจากสภาพดินฟ้าอากาศที่มีผลต่อการผลิต และความไม่แน่นอนของปัจจัยการผลิต สิ่งสำคัญคือความผันผวนของตลาดหรือราคาที่ทำให้เกษตรกรมีกำไรหรือขาดทุน จะเห็นว่าการทำการเกษตรไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงปศุสัตว์การทำประมงหรือการเพาะปลูกพืชทีมีการทำสัญญาซื้อขายผลผลิตล่วงหน้าระหว่างคู่สัญญา 2 ฝ่าย คือ "ฟาร์มประกัน" เป็นฝ่ายเกษตรกรเจ้าของฟาร์ม กับ "ผู้รับประกัน" ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นบริษัทเอกชนเป็นผู้รับซื้อที่สัญญาจะซื้อผลผลิตกลับคืนในราคาคงที่ ที่ตกลงกันไว้ตั้งแต่เริ่มต้น หรือเรียกว่า "ราคาประกัน" จนกว่าจะครบสัญญา โดยทั่วไปส่วนใหญ่แบ่งระบบนี้ออกได้เป็น 3 แบบ คือ 1.การสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและวิชาการ โดยที่เกษตรกรเป็นเจ้าของฟาร์มและกิจการเอง มีบริษัทให้คำแนะนำปรึกษาด้านวิชาการและมีเทคโนโลยีเลี้ยงสัตว์ที่ทันสมัยมาส่งเสริมและแนะนำให้เกษตรกรเพื่อความมั่นใจในมาตรฐานของผลผลิตที่ได้ และเกษตรกรจะเป็นผู้เลือกเองว่าจะนำผลผลิตไปจำหน่ายเอง หรือจำหน่ายให้กับบริษัท 2. ฟาร์มประกันรายได้ เกษตรกรเป็นเจ้าของฟาร์ม ซึ่งเป็นผู้ผลิตและรับค่าตอบแทนจากผลผลิตที่ได้ โดยที่บริษัทคู่สัญญาเป็นผู้รับผิดชอบต้นทุนการผลิตและจ่ายผลตอบแทนให้เกษตรกร และ 3. ฟาร์มประกันราคา โดยที่เกษตรกรเป็นเจ้าของฟาร์มและต้องซื้อวัตถุดิบสำหรับการผลิตจากบริษัทในราคาที่ตกลงกัน และจะต้องขายผลผลิตกลับคืนให้บริษัทตามราคาประกันที่ได้ตกลงกัน ทั้งนี้เกษตรกรจะเลือกรูปแบบของคอนแฟรคฟาร์มแบบใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับความสมัครใจและความพร้อมของเกษตรเองทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยได้เริ่มมีการซื้อขายแบบมีข้อตกลงมาตั้งแต่ ปี 2513 ต่อมา ในปี 2520 รัฐบาลเห็นความสำคัญ จึงได้สนับสนุนการซื้อขายแบบมีข้อตกลง และเป็นที่ยอมรับของบริษัทห้องเย็นและเกษตรกรอย่างรวดเร็ว ทำให้มีการขยายไปสู่สินค้าเกษตรประเภทอื่นๆและหนึ่งในนั้นคือ สินค้ากุ้ง ซึ่งนับว่าเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ การทำการซื้อขายแบบมีข้อตกลงกุ้งมีผลดีคือ ทำให้ห้องเย็นได้มีการวางแผนการตลาด สามารถคำนวณต้นทุนการผลิตได้ล่วงหน้า และมั่นใจในการส่งมอบสินค้าได้เพียงพอและต่อเนื่อง ส่วนเกษตรกรก็ถือว่าสร้างความมั่นใจที่มีตลาดรองรับในราคาที่ประกันไว้แน่นอนแม้ว่าราคาผลผลิตจะตกต่ำในอนาคต ซึ่งจะช่วยลดปัญหาการขาดทุน รวมทั้งช่วยเพิ่มสภาพคล่องให้กับเกษตรกรที่ขาดแคลนเงินทุน สามารถขอรับสินเชื่อจากธนาคารได้ง่ายขึ้น เนื่องจากมีสัญญาข้อตกลงเป็นเอกสารยืนยัน และในปัจจุบันการซื้อขายแบบมีข้อตกลงหรือแบบมีสัญญาได้มีการพัฒนาขึ้นให้เหมาะสมกับสินค้าเกษตรนั้นๆเพื่อให้เป็นประโยชน์และ

เป็นที่ยอมรับของคู่สัญญา ซึ่งทีผ่านมาได้มีการนำมาใช้แล้วในอุตสาหกรรมกุ้งในบางส่วน และก็เป็นที่ยอมรับของเกษตรกรกับผู้ประกอบการ แต่บางส่วนประสบปัญหาและหยุดการดำเนินงาน ในส่วนของอุตสาหกรรมกุ้งนั้นได้มีการนำการซื้อขายแบบมีสัญญามาใช้เมื่อสิบกว่าปีที่ผ่านมา กล่าวคือ เมื่อปี 2541 เกิดปัญหาราคากุ้งตกต่ำและทวีความรุนแรงขึ้น กระทั่งปี 2547 เกิดการร้องเรียนของกลุ่มเกษตรกรให้รัฐบาลแก้ปัญหา และได้มีโครงการรับจำนำกุ้งขึ้น 2 ครั้งในปี 2547 และปี 2548 ต่อมารัฐบาลเห็นชอบตามข้อเสนอแนะของกลุ่มเกษตรกรในการทำแผนงานการทำสัญญาซื้อขายแบบมีข้อตกลงกับบริษัทห้องเย็น โดยกำหนดราคารับซื้อแบบคงที่ และได้มีการจัดตั้งสหกรณ์ผู้เลี้ยงกุ้งมาทำการควบคุมกระบวนการผลิตตั้งแต่เริ่มต้น และทำให้ปี 2548 ถึง 2550 ได้จัดตั้งสหกรณ์ผู้เลี้ยงกุ้ง 6 แห่ง คือ สหกรณ์ผู้เลี้ยงกุ้งลุ่มน้ำท่าจีน จำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงกุ้งลุ่มน้ำท่าทอง จำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงกุ้งลุ่มน้ำจันทบุรี จำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงกุ้งลุ่มน้ำบางปะกง จำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงกุ้งลุ่มน้ำปากพนัง จำกัด และสหกรณ์ผู้เลี้ยงกุ้งลุ่มน้ำสามร้อยยอด – ปรานบุรี จำกัด

ผลการดำเนินงานพบว่ามีเพียง สหกรณ์ลุ่มน้ำท่าทองเพียงแห่งเดียวที่สามารถส่งกุ้งให้กับบริษัทห้องเย็นได้ครบสัญญา ส่วนสหกรณ์อื่นประสบปัญหาหลายอย่างเช่น ไม่สามารถใช้หนี้ให้สถาบันการเงินได้ มีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ และต่อมาในปี 2550 เครือข่ายทั้ง 6 สหกรณ์ได้ทำสัญญากับกลุ่มทรูบิคอน โดยเปลี่ยนการกำหนดราคาแบบคงที่เป็น การกำหนดราคาตามตลาด แต่ได้เกิดปัญหาสหกรณ์หลายแห่งไม่ได้รับเงินกู้จาก SME ทำให้สหกรณ์ลุ่มน้ำบางปะกง ลุ่มน้ำปากพนัง และลุ่มน้ำสามร้อยยอด- ปราณบุรีไม่มีการดำเนินงานจึงเปลี่ยนแผนงานมาสู่การจัดตั้งชุมนุมสหกรณ์ผู้เลี้ยงกุ้งแห่งประเทศไทย เพื่อรวบรวมสหกรณ์ในเครือข่ายเข้าเป็นสมาชิก และได้ดำเนินงานมาจนถึงปัจจุบันนี้

ตารางที่ 2 ปริมาณและมูลค่าการส่งออกผลิตภัณฑ์กุ้งในตลาดโลกแยกตามประเทศผู้ส่งออก ปี 2551 - 2555

ปริมาณ : ตัน

มูลค่า : ล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ

ประเทศ	2551		2552		2553		2554		2555		อัตราเพิ่ม (ร้อยละ)	
	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า
ไทย	359,860	2,555.01	399,340	2,755.45	427,925	3,209.89	394,880	3,634.93	351,990	3,108.20	-0.55	6.92
จีน	240,979	1,381.04	246,370	1,483.45	274,945	1,800.59	305,235	2,188.98	273,656	2,253.41	4.80	14.66
อินเดีย	144,981	841.40	145,516	844.48	184,130	1,099.33	240,437	1,581.42	280,157	1,742.42	19.96	23.16
เอกวาดอร์	122,951	672.60	131,994	642.76	148,977	838.05	188,098	1,183.81	210,245	1,285.94	15.34	21.01
อินโดนีเซีย	154,692	1,084.61	143,497	972.59	137,170	1,036.74	152,152	1,285.90	148,540	1,235.39	-0.23	5.54
ประเทศอื่นๆ	930,035	5,389.33	827,303	4,880.81	859,423	5,218.65	872,867	5,810.89	851,995	5,404.45	-1.21	1.82
รวม	**1,953,498**	**11,923.99**	**1,894,020**	**11,579.54**	**2,032,570**	**13,203.25**	**2,153,669**	**15,685.93**	**2,116,583**	**15,029.81**	**2.93**	**7.97**

หมายเหตุ : กุ้ง หมายถึง กุ้งขาวแวนนาไม กุ้งกุลาดำ กุ้งก้ามกราม และกุ้งอื่นๆ ภายใต้พิกัดศุลกากรในระดับ 6 หลัก (Digit) ได้แก่ 030613 030623 และ 160520 ตามรหัส HS. 2007 (ปี 2007-2011) และภายใต้พิกัดศุลกากร 030616 030617 030626 030627 160521 และ 160529 ตามรหัส HS. 2012 (ปี 2012 - 2016)

ที่มา : Global Trade Atlas 2012

ตารางที่ 3 ปริมาณและมูลค่าการนำเข้ากุ้งและผลิตภัณฑ์ของสหรัฐอเมริกา ปี 2551 - 2555

ปริมาณ : ตัน

มูลค่า : ล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ

ประเทศ	2551		2552		2553		2554		2555		อัตราเพิ่ม (ร้อยละ)	
	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า
ไทย	183,481	1,287.90	192,814	1,354.51	203,370	1,515.19	185,802	1,718.95	136,092	1,203.40	-6.15	1.03
เอกวาดอร์	56,336	339.88	61,577	329.79	65,025	407.47	73,791	531.02	81,503	559.90	9.63	15.89
อินโดนีเซีย	84,138	633.06	69,315	492.46	61,123	492.82	70,334	695.10	74,077	658.82	-2.37	4.34
อินเดีย	15,564	144.33	19,968	166.76	30,275	310.39	48,070	523.90	66,010	575.02	45.76	47.84
เวียดนาม	48,458	482.66	42,320	383.44	48,485	514.45	45,425	521.15	41,158	448.08	-2.52	1.59
เม็กซิโก	34,494	340.29	41,122	332.35	23,536	227.75	30,861	290.94	26,292	256.15	-7.97	-6.77
จีน	48,674	254.88	44,226	236.07	48,240	275.20	43,044	289.79	35,681	228.51	-6.28	-0.13
มาเลเซีย	30,115	186.22	18,422	112.16	24,346	150.43	29,267	209.45	23,475	171.00	-0.35	4.64
ประเทศอื่นๆ	66,194	442.66	62,812	373.20	57,082	604.52	50,365	385.39	50,694	364.09	-7.27	-3.52
รวม	**567,454**	**4,111.88**	**552,576**	**3,780.74**	**561,482**	**4,498.22**	**576,959**	**5,165.69**	**534,982**	**4,464.97**	**-0.74**	**4.88**

หมายเหตุ : กุ้ง หมายถึง กุ้งขาวแวนนาไม กุ้งกุลาดำ กุ้งก้ามกราม และกุ้งอื่นๆ ภายใต้พิกัดศุลกากรในระดับ 6 หลัก (Digit) ได้แก่ 030613 030623 และ 160520 ตามรหัส HS. 2007 (ปี 2007 - 2011) และภายใต้พิกัดศุลกากร 030616 030617 030626 030627 160521 และ 160529 ตามรหัส HS. 2012 (ปี 2012-2016)

ที่มา : Global trade atlas 2012

ตารางที่ 4 ปริมาณและมูลค่าการนำเข้ากุ้งและผลิตภัณฑ์ของสหภาพยุโรป ปี 2551 - 2555

ปริมาณ : ตัน

มูลค่า : ล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ

ประเทศ	2551		2552		2553		2554		2555		อัตราเพิ่ม (ร้อยละ)	
	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า
เอกวาดอร์	75,085	466.57	69,218	378.76	77,907	469.41	89,911	588.63	82,054	515.81	4.49	6.63
กรีนแลนด์	77,232	290.72	71,673	238.59	70,739	233.67	66,559	286.23	59,905	253.51	-5.65	-0.91
อินเดีย	57,907	352.45	62,353	372.50	56,119	358.23	56,016	422.89	44,480	322.13	-6.15	-0.53
ไทย	38,737	290.02	51,197	370.18	65,959	481.30	59,384	536.78	48,061	447.00	5.97	13.17
บังคลาเทศ	29,775	233.55	34,227	255.68	35,943	299.04	37,438	352.08	27,885	240.42	-0.41	3.85
จีน	38,286	182.08	39,150	177.17	39,906	191.67	37,806	214.51	33,761	192.83	-2.82	3.11
แคนาดา	32,751	178.79	32,258	168.59	29,494	174.20	26,559	212.20	28,417	230.13	-4.67	7.63
เวียดนาม	29,314	211.15	34,828	247.19	38,709	287.34	41,928	366.57	29,765	253.42	2.18	7.88
อินโดนีเซีย	28,444	217.91	25,116	193.03	22,252	182.96	17,580	168.00	9,528	88.43	-22.46	-17.66
ประเทศอื่นๆ	189,523	1,625.84	187,630	1,386.25	180,471	1,478.74	178,361	1,522.55	164,419	1,319.78	-3.29	-3.18
รวม	**597,054**	**4,049.09**	**607,650**	**3,787.94**	**617,499**	**4,156.58**	**611,542**	**4,670.42**	**528,275**	**3,863.46**	**-2.36**	**1.16**

หมายเหตุ : กุ้ง หมายถึง กุ้งขาวแวนนาไม กุ้งกุลาดำ กุ้งก้ามกราม และกุ้งอื่นๆ ภายใต้พิกัดศุลกากรในระดับ 6 หลัก (Digit) ได้แก่ 030613 030623 และ 160520 ตามรหัส HS. 2007 (ปี 2007-2011) และภายใต้พิกัดศุลกากร 030616 030617 030626 030627 160521 และ 160529 ตามรหัส HS. 2012 (ปี 2012-2016)

ที่มา : Global Trade Atlas 2012

ตารางที่ 5 ปริมาณและมูลค่าการนำเข้ากุ้งและผลิตภัณฑ์ของญี่ปุ่น ปี 2551 - 2555

ปริมาณ : ตัน

มูลค่า : ล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ

ประเทศ	2551		2552		2553		2554		2555		อัตราเพิ่ม (ร้อยละ)	
	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า
ไทย	57,083	465.30	66,936	539.59	76,662	645.18	77,631	785.30	79,878	808.92	8.55	15.97
เวียดนาม	55,059	479.48	53,780	474.68	55,413	540.68	51,410	577.46	50,995	572.76	-1.96	5.67
อินโดนีเซีย	44,299	410.07	41,243	383.16	38,537	400.35	37,279	439.54	37,813	436.11	-4.09	2.64
อินเดีย	24,175	203.57	24,494	201.78	28,519	276.83	31,065	327.48	27,824	262.87	5.32	10.47
จีน	29,103	215.48	25,510	193.01	24,652	192.60	29,799	262.46	25,503	249.50	-1.08	6.19
ประเทศอื่นๆ	52,896	542.37	53,255	520.00	54,615	541.69	57,431	622.20	58,529	641.96	2.82	5.30
รวม	**262,615**	**2,316.27**	**265,218**	**2,312.22**	**278,398**	**2,597.33**	**284,615**	**3,014.44**	**280,542**	**2,972.12**	**2.05**	**7.94**

หมายเหตุ : กุ้ง หมายถึง กุ้งขาวแวนนาไม กุ้งกุลาดำ กุ้งก้ามกราม และกุ้งอื่นๆ ภายใต้พิกัดศุลกากรในระดับ 6 หลัก (Digit) ได้แก่ 030613 030623 และ 160520 ตามรหัส HS. 2007 (ปี 2007-2011) และภายใต้พิกัดศุลกากร 030616 030617 030626 030627 160521 และ 160529 ตามรหัส HS. 2012 (ปี 2012-2016)

ที่มา : Global Trade Atlas 2012

ตารางที่ 6 ต้นทุนและราคากุ้งขาวแวนนาไมเฉลี่ย ปี 2551 – 2555

ปี	ต้นทุนการเพาะเลี้ยงกุ้งขาว (บาท/กก.)	ราคาที่เกษตรกรขายได้กุ้งขาว (ขนาด 70 ตัว/กก.)	ราคาตลาดกลางกุ้งขาว (ขนาด 70 ตัว/กก.)	ราคาส่งออก (F.O.B.)				ราคานำเข้า (C.I.F.)				อัตราแลกเปลี่ยน (บาท/ดอลลาร์สหรัฐ)	
				กุ้งแช่เย็นแช่แข็ง		กุ้งปรุงแต่ง		กุ้งแช่เย็นแช่แข็ง		กุ้งปรุงแต่ง			
				(บาท/กก.)	(ดอลลาร์สหรัฐ/ตัน)	(บาท/กก.)	(ดอลลาร์สหรัฐ/ตัน)	(บาท/กก.)	(ดอลลาร์สหรัฐ/ตัน)	(บาท/กก.)	(ดอลลาร์สหรัฐ/ตัน)	ซื้อ	ขาย
2551	105.27	107	106	214.25	7,785.15	258.01	7,785.15	268.66	8,023.22	253.70	7,576.46	33.1413	33.4853
2552	98.09	106	105	207.69	6,090.85	265.48	7,785.63	248.79	7,216.99	324.10	9,401.62	34.0987	34.4728
2553	99.02	110	113	218.10	6,926.54	260.63	8,277.23	211.76	6,645.03	274.73	8,621.04	31.4876	31.8674
2554	99.01	129	135	257.57	8,513.78	305.96	10,113.28	260.44	8,502.33	244.45	7,980.32	30.2533	30.6316
2555	101.66	127	129	243.90	7,907.41	303.14	9,828.01	252.83	8,097.50	303.33	9,714.89	30.8445	31.2232
อัตราเพิ่ม (ร้อยละ)	-0.60	5.54	6.65	4.86	3.73	4.75	7.55	-0.75	1.84	0.76	3.39	-2.60	-2.55

หมายเหตุ : กุ้ง หมายถึง กุ้งขาวแวนนาไม และกุ้งกุลาดำ

ที่มา : สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

ตารางที่ 7 ปริมาณและมูลค่าการส่งออกและการนำเข้ากุ้งและผลิตภัณฑ์ของประเทศไทย ปี 2551 - 2555

ปริมาณ : ตัน

มูลค่า : ล้านบาท

รายการ	2551		2552		2553		2554		2555		อัตราเพิ่ม (ร้อยละ)	
	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า
ส่งออก	**331,723**	**77,553.70**	**365,247**	**85,212.13**	**392,474**	**92,757.05**	**366,558**	**102,980.49**	**332,928**	**90,641.89**	**0.11**	**5.14**
1. กุ้งสดแช่เย็นแช่แข็ง	183,580	39,331.72	203,386	42,240.77	224,175	48,892.95	189,526	48,815.80	173,566	42,332.86	-1.81	2.96
2. กุ้งปรุงแต่ง	148,143	38,221.98	161,861	42,971.36	168,299	43,864.10	177,032	54,164.69	159,362	48,309.03	2.38	7.25
นำเข้า	**1,963**	**521.32**	**1,773**	**475.45**	**1,689**	**395.07**	**806**	**204.27**	**693**	**182.74**	**-24.95**	**-25.48**
1. กุ้งสดแช่เย็นแช่แข็ง	1,558	418.57	1,317	327.66	1,095	231.88	453	117.98	564	143.53	-26.65	-27.11
2. กุ้งปรุงแต่ง	405	102.75	456	147.79	594	163.19	353	86.29	129	39.21	-22.46	-21.84

หมายเหตุ : กุ้ง หมายถึง กุ้งขาวแวนนาไม และกุ้งกุลาดำ ที่อยู่ภายใต้พิกัดศุลกากร 030613 030623 และ 160520 ในระดับ 11 หลัก (Digit) ตามรหัส HS. 2007 (ปี 2007-2011) และภายใต้พิกัด ศุลกากร 030616 030617 030626 030627 160521 และ 160529 ในระดับ 11 หลัก (Digit) ตามรหัส HS. 2012 (ปี 2012-2016)

ที่มา : กรมศุลกากร

บทที่ 4

ผลการศึกษา

4.1 สภาพทั่วไปของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งขาวแวนนาไมในภาคกลางและภาคตะวันออกที่มีสัญญา

จากการสำรวจเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งในพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร ฉะเชิงเทรา จันทบุรี ตราด และประจวบคีรีขันธ์รวม 5 จังหวัด จากจำนวนฟาร์มตัวอย่างรวม 23 รายเป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งขาวที่มีการทำสัญญา 4 ราย และเกษตรกรที่ไม่ได้ทำสัญญา 19 ราย มีสภาพทั่วไปส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกันมากนัก

การศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรผู้เลี้ยงกุ้งภาคกลางและภาคตะวันออกที่มีสัญญา (ตารางที่ 8) พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งมีอายุเฉลี่ย 49.50 ปี การศึกษาของเกษตรกรส่วนใหญ่เรียนจบระดับปริญญาตรีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมาจบชั้นมัธยมศึกษาและจบระดับประถมศึกษาร้อยละ 25.00 เท่ากัน และพบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งมีประสบการณ์ในการเลี้ยงกุ้งเฉลี่ย 20 ปี และประกอบอาชีพเลี้ยงกุ้งทั้งหมดไม่ได้ประกอบอาชีพรอง มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยจำนวน 4 คน และมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่ช่วยเลี้ยงกุ้งเฉลี่ย 2 คน และเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งเป็นสมาชิกของกลุ่มโดยเป็นสมาชิกของสหกรณ์คิดเป็นร้อยละ 50.00 เท่ากับเกษตรกรที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม

และจากการศึกษายังพบว่า ประเภทฟาร์มของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งเป็นฟาร์มที่ประกอบกิจการส่วนตัวทั้งหมด และลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งเป็นที่ดินของตนเองเป็นร้อยละ 50.00 เป็นฟาร์มที่เกษตรกรเช่าที่ดินคิดเป็นร้อยละ 25.00 เท่ากับที่เกษตรกรที่เช่าที่ดินบางส่วนมาเลี้ยงกุ้ง สำหรับพื้นที่เลี้ยงกุ้งอยู่ในเขตส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งทั้งสิ้น ส่วนจำนวนบ่อที่เกษตรกรเลี้ยงกุ้งมีจำนวนบ่อเฉลี่ย 15.50 บ่อ และมีขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงกุ้งเฉลี่ยบ่อละ 4.50 ไร่

เงินทุนที่เกษตรกรใช้เลี้ยงกุ้งส่วนใหญ่ใช้เงินทุนของตนเองคิดเป็นร้อยละ 50.00 ส่วนเกษตรกรที่ใช้เงินของตนเองและกู้เงินมาเลี้ยงกุ้งบ้างคิดเป็นร้อยละ 50.00 และผลผลิตกุ้งที่เกษตรกรเลี้ยงได้ส่วนใหญ่เป็นกุ้งขนาด 50 – 60 ตัวต่อกิโลกรัม คิดเป็นร้อยละ 75.00 เป็นกุ้งขนาด 70 – 80 ตัวต่อกิโลกรัม คิดเป็นร้อยละ 25.00 ราคาที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ย 162.60 บาทต่อกิโลกรัม โดยเกษตรกรเลี้ยงกุ้งมีอัตราการรอดเฉลี่ยร้อยละ 80 และมีระยะเวลาการเลี้ยงกุ้งเฉลี่ย 105.50 วันต่อรุ่น

สำหรับการกำหนดราคาขายกุ้ง เกษตรกรและผู้ซื้อร่วมกันกำหนดราคาทั้งสิ้น คือ สามารถต่อรองราคากันได้ให้เป็นที่พอใจทั้งสองฝ่าย

4.2 สภาพทั่วไปของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งขาวแวนนาไมในภาคกลางและภาคตะวันออกที่ไม่มีสัญญา

จากการศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรผู้เลี้ยงกุ้งภาคกลางและภาคตะวันออกที่ไม่มีสัญญา (ตารางที่ 8) พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งมีอายุเฉลี่ย 46.50 ปี การศึกษาของเกษตรกรส่วนใหญ่เรียนจบระดับปริญญาตรีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 42.11 รองลงมาจบชั้นมัธยมศึกษาร้อยละ 31.58 และจบระดับประถมศึกษาร้อยละ 26.31 เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งมีประสบการณ์ในการเลี้ยงกุ้งเฉลี่ย 18.50 ปีมีอาชีพเลี้ยงกุ้ง

ทั้งหมด และไม่มีอาชีรองเป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่ม มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยจำนวน 4 คน และมีสมาชิกในครอบครัวที่ช่วยเลี้ยงกุ้งเฉลี่ย 2 คน

และพบว่า ประเภทฟาร์มของเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นฟาร์มที่ประกอบกิจการส่วนตัวทั้งหมด และลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกร ส่วนใหญ่จะเป็นที่ดินของตนเองคิดเป็นร้อยละ 47.38 รองลงมาเป็นฟาร์มที่เกษตรกรเช่ามาเลี้ยงกุ้งเป็นร้อยละ 26.31 เท่ากับเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินเองและเช่าที่ดินบางส่วนมาเลี้ยงกุ้ง ส่วนพื้นที่เลี้ยงกุ้งอยู่ในเขตส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งทั้งสิ้น และเกษตรกรมีบ่อเลี้ยงกุ้งเฉลี่ย 10.50 บ่อ เฉลี่ยบ่อละ 4.20 ไร่

สำหรับเงินทุนที่เกษตรกรใช้เลี้ยงกุ้งจากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่เกษตรกรใช้เงินทุนของตนเองและ มีการกู้เงินบ้างบางส่วน คิดเป็นร้อยละ 42.10 รองลงมาเกษตรกรใช้เงินของตนเองทั้งหมดเพื่อมาเลี้ยงกุ้งเป็นร้อยละ 31.58 และเกษตรกรที่กู้เงินมาเพื่อเลี้ยงกุ้งอีกร้อยละ 26.32 ส่วนกุ้งที่เกษตรกรเลี้ยงได้ส่วนใหญ่เป็น กุ้งขนาด 50 – 60 ตัวต่อกิโลกรัม คิดเป็นร้อยละ 47.37 เป็นกุ้งขนาด 70 – 80 ตัวต่อกิโลกรัม คิดเป็นร้อยละ 42.10 และเป็นกุ้งขนาด 30 – 40 ตัวต่อกิโลกรัม คิดเป็นร้อยละ 10.53 ส่วนราคากุ้งที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ย 153.70 บาทต่อกิโลกรัม มีระยะเวลาการเลี้ยงกุ้งเฉลี่ย 100.50 วัน โดยมีอัตราการรอดเฉลี่ยร้อยละ 80 สำหรับการกำหนดราคาขายกุ้งเกษตรกรและผู้ซื้อร่วมกันกำหนดราคาทั้งสิ้น คือ สามารถต่อรองราคากันได้ให้เป็นที่พอใจทั้งสองฝ่าย

4.3 ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนการเลี้ยงกุ้งของเกษตรกรของภาคกลางและภาคตะวันออกเฉลี่ย ปี 2555 ที่มีสัญญา (ตารางที่ 9)

ผลการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งที่มีการทำสัญญา โดยคิดจากสัดส่วนตามพื้นที่บ่อเลี้ยง (บาทต่อไร่ต่อรุ่น)

จากการศึกษาพบว่า ต้นทุนรวมทั้งหมด 169,727 บาทต่อไร่ต่อรุ่น ส่วนใหญ่เป็นต้นทุนผันแปรเฉลี่ย 161,986 บาทต่อไร่ต่อรุ่น คิดเป็นร้อยละ 95.44 ของต้นทุนรวมทั้งหมด โดยเป็นต้นทุนที่เป็นเงินสด 156,195 บาทต่อไร่ และไม่เป็นเงินสด 5,791 บาทต่อไร่ ประกอบด้วยค่าใช้จ่ายค่าอาหารกุ้งเป็นเงิน 90,524 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 53.34 ของต้นทุนรวมทั้งหมด รองลงมาเป็นค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและไฟฟ้าเป็นเงิน 31,947 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.82 ค่าพันธุ์กุ้ง 12,297 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 7.25 ค่าแรงงานที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด 6,751 บาท คิดเป็นร้อยละ 3.98 และค่าดอกเบี้ยและค่าเสียโอกาสเงินทุน 5,285 บาท เป็นร้อยละ 3.11 ตามลำดับ ส่วนต้นทุนคงที่เฉลี่ย 7,741 บาทต่อไร่ต่อรุ่น เป็นร้อยละ 4.56 ของต้นทุนรวมทั้งหมด ค่าภาษีค่าเช่าและค่าใช้ที่ดินที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดเฉลี่ย 4,100 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.42 ค่าเสื่อมบ่อเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ไม่เป็นเงินสดเป็นเงิน 2,639 บาทต่อไร่ เป็นร้อยละ 1.55 เป็นค่าเสียโอกาสบ่อเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ไม่เป็นเงินสด 1,002 บาทต่อไร่ เป็นร้อยละ 0.59 เฉลี่ยระยะเวลาการเลี้ยง 105.50 วันต่อรุ่น ขนาดกุ้งเฉลี่ย 58 ตัวต่อกิโลกรัม เกษตรกรผลิตกุ้งได้เฉลี่ย 1,240 กิโลกรัมต่อไร่ต่อรุ่น เกษตรกรเลี้ยงกุ้งมีอัตราการรอดเฉลี่ยร้อยละ 80 มีต้นทุนเฉลี่ย 136.88 บาทต่อกิโลกรัม เกษตรกรขายกุ้งได้ราคา 162.00 บาทต่อกิโลกรัม มีกำไรเฉลี่ย 25.72 บาทต่อกิโลกรัม มีกำไรสุทธิเฉลี่ย 31,897 บาทต่อไร่ รายได้รวมเฉลี่ย 201,624 บาทต่อไร่ เกษตรกรได้รายได้สุทธิเฉลี่ย 39,638 บาทต่อไร่ต่อรุ่น หรือคิดเป็นกำไรสุทธิร้อยละ 18.79 ของต้นทุนทั้งหมด

ตารางที่ 8 เปรียบเทียบสภาพทั่วไปของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งของภาคกลางและภาคตะวันออก ปี 2555 ที่มีสัญญาและไม่มีสัญญา

รายการ	หน่วย	มีสัญญา		หน่วย	ไม่มีสัญญา	
		รวม	ร้อยละ		รวม	ร้อยละ
1. จำนวนฟาร์มที่สำรวจ	ราย	4	100	ราย	19	100.00
2. อายุของเจ้าของฟาร์มเฉลี่ย	ปี	49.50		ปี	46.50	
3. ระดับการศึกษา						
- ไม่ได้ศึกษา	ราย	-		-	-	
- ประถมศึกษา	ราย	1	25.00	ราย	5	26.31
- มัธยมต้น/ปลาย	ราย	1	25.00	ราย	6	31.58
- ปริญญาตรี	ราย	2	50.00	ราย	8	42.11
4. ประสบการณ์ในการเลี้ยง	ปี	20		ปี	18.50	
5. สมาชิกในครัวเรือน	คน	4		คน	4	
6. สมาชิกที่ช่วยเลี้ยงกุ้ง	คน	2		คน	2	
7. อาชีพหลัก						
- เกษตรกรรม ทำสวนผลไม้ ยางพารา	ราย	-		ราย	-	
- ทำประมง เลี้ยงกุ้ง	ราย	4	100.00	ราย	19	100.00
- อื่นๆ	ราย	-		ราย	-	
8. อาชีพรอง						
- เกษตรกรรม ทำสวนผลไม้ ยางพารา	ราย	-		ราย	-	
- ทำประมง เลี้ยงกุ้ง	ราย	4	100.00	ราย	19	100.00
- อื่นๆ	ราย	-		ราย	-	
9. เป็นสมาชิกกลุ่ม						
- ไม่เป็น	ราย	2	50.00	ราย	19	100.00
- เป็น	ราย	2	50.00	ราย	-	
10. ประเภทฟาร์ม						
- ส่วนตัว	ราย	4	100.00	ราย	19	100.00
- บริษัท	ราย	-		ราย	-	
- อื่นๆ	ราย	-		ราย	-	
11. ลักษณะการถือครองที่ดิน						
- ตนเอง	ราย	2	50.00	ราย	9	47.38
- เช่า	ราย	1	25.00	ราย	5	26.31
- เช่าบางส่วน	ราย	1	25.00	ราย	5	26.31
12. พื้นที่เลี้ยงกุ้งอยู่ในเขตใด						
- เขตอนุรักษ์	ราย	-		ราย	-	
- เขตส่งเสริมการเลี้ยงกุ้ง	ราย	4	100.00	ราย	19	100.00
- อื่นๆ	ราย	-		ราย	-	
13. จำนวนบ่อที่เลี้ยงเฉลี่ย	บ่อ	15.50		บ่อ	10.5	
14. พื้นที่เลี้ยงเฉลี่ยต่อบ่อ	ไร่	4.50		ไร่	4.20	

ตารางที่ (ต่อ)

รายการ	หน่วย	ทำสัญญา		หน่วย	ไม่ทำสัญญา	
		รวม	ร้อยละ		รวม	ร้อยละ
15. ระยะเวลาในการเลี้ยงเฉลี่ย/รุ่น	วัน	105.5		วัน	100.5	
16. ซื้อขายกุ้งลักษณะ						
- ฟาร์มมีสัญญา	ฟาร์ม	4	100.00	ฟาร์ม	19	100.00
- ไม่ได้ทำ	ฟาร์ม	-	-	ฟาร์ม	19	100.00
- เคยทำ	ฟาร์ม	-	-	ฟาร์ม	4	21.05
17. เงินทุนที่ใช้เลี้ยงกุ้ง						
- ของตนเอง	ราย	2	50.00	ราย	6	31.58
- กู้	ราย	-	-	ราย	5	26.32
- ของตนเองและกู้บ้าง	ราย	2	50.00	ราย	8	42.10
18. ขนาดกุ้งที่จับเฉลี่ย						
- ใหญ่ 30 – 40	ราย	-	-	ราย	2	10.53
- กลาง 50 – 60	ราย	3	75.00	ราย	9	47.37
- เล็ก 70 - 80	ราย	1	25.00	ราย	8	42.10
19. ราคาเฉลี่ย/กก.	บาท	162.60		บาท	153.70	
20. อัตรารอดเฉลี่ย	ร้อยละ	80.00		ร้อยละ	80.00	
21. การกำหนดราคา						
- ผู้เลี้ยง	ราย	-		ราย	-	
- ผู้ซื้อ	ราย	-		ราย	-	
- ร่วมกันกำหนดราคา	ราย	4	100.00	ราย	19	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

4.4 ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนการเลี้ยงกุ้งของเกษตรกรของภาคกลางและภาคตะวันออก เฉลี่ยปี 2555 ที่ไม่มีสัญญา (ตารางที่ 9)

ผลการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งที่ไม่มีสัญญา โดยคิดจากสัดส่วนตามพื้นที่บ่อเลี้ยง (บาทต่อไร่ต่อรุ่น)

จากการศึกษาพบว่า มีต้นทุนรวมทั้งหมด 161,644 บาทต่อไร่ต่อรุ่น เป็นค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่เป็นต้นทุนผันแปรเฉลี่ย 153,917 บาทต่อไร่ต่อรุ่น คิดเป็นร้อยละ 95.22 ของต้นทุนทั้งหมด ซึ่งต่ำกว่าเกษตรกร ที่มีสัญญา เนื่องจากเกษตรกรที่ไม่มีสัญญาส่วนใหญ่จะเลี้ยงกุ้งได้ขนาดเล็กกว่าผู้ที่มีสัญญา มีส่วนน้อยที่เลี้ยงขนาดใหญ่ และเฉลี่ยระยะเวลาเลี้ยงจำนวนวันน้อยกว่า โดยที่เกษตรกรให้เหตุผลว่าต้องการขายกุ้งเมื่อมีความจำเป็นที่จะนำเงินไปใช้จ่ายในครอบครัว และต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด 148,696 บาทต่อไร่ ไม่เป็นเงินสด 5,221 บาทต่อไร่ ประกอบด้วยค่าใช้จ่ายค่าอาหารกุ้งเป็นเงิน 82,277 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 50.90 ของต้นทุนรวมทั้งหมด รองลงมาค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและไฟฟ้าเป็นเงิน 32,280 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 19.97 ค่าพันธุ์กุ้งเป็นเงิน 14,063 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 8.70 ค่าแรงงานที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด 6,111 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.78 และค่าดอกเบี้ยและค่าเสียโอกาสเงินทุน 5,819 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.60 ตามลำดับ ค่าเครื่องมือและค่าซ่อม 4,042 บาทต่อไร่ หรือร้อยละ 2.50 และค่าใช้จ่ายอื่นๆ 3,184 บาทต่อไร่หรือคิดเป็นร้อยละ 1.97 สำหรับต้นทุนคงที่เฉลี่ย 7,727 บาทต่อไร่ต่อรุ่น คิดเป็นร้อยละ 4.78 ของต้นทุนทั้งหมด เป็นค่าภาษีค่าเช่าและค่าใช้ที่ดินที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดเฉลี่ย 4,041 บาทต่อไร่ต่อรุ่น คิดเป็นร้อยละ 2.50 ค่าเสื่อมบ่อเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ไม่เป็นเงินสด 2,344 บาทต่อไร่ หรือร้อยละ 1.45 และค่าเสียโอกาสบ่อเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ไม่เป็นเงินสด 1,342 บาทต่อไร่ หรือร้อยละ 0.83 ระยะเวลาการเลี้ยงเฉลี่ย 100.50 วัน ขนาดกุ้งเฉลี่ย 65 ตัวต่อกิโลกรัม เกษตรกรผลิตกุ้งได้เฉลี่ย 1,200 กิโลกรัมต่อไร่ต่อรุ่น และเกษตรกรเลี้ยงกุ้งมีอัตราการรอดเฉลี่ยร้อยละ 80 ซึ่งเฉลี่ยแล้วกุ้งจะมีขนาดเล็กกว่าผู้ที่มีสัญญาเนื่องจากเกษตรกรมีความจำเป็นต้องใช้เงินจึงรีบขายกุ้ง และมีต้นทุนเฉลี่ย 134.70 บาทต่อกิโลกรัม ต้นทุนผันแปรเฉลี่ย 128.26 บาทต่อกิโลกรัม เกษตรกรขายกุ้งได้ราคา 153.70 บาทต่อกิโลกรัม มีกำไรเฉลี่ย 19.00 บาทต่อกิโลกรัม รายได้รวมเฉลี่ย 184,440 บาท ได้กำไรเฉลี่ย 30,523 บาทต่อไร่ มีกำไรสุทธิเฉลี่ย 22,796 บาท หรือคิดเป็นกำไรร้อยละ 14.10 ต่อต้นทุนทั้งหมด

กรณีที่เกษตรกรมีบ่อเลี้ยงมากและมีการเลี้ยงกุ้งหลายบ่อ ส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรรายใหญ่และมีพื้นที่ฟาร์มมากกว่า 50 ไร่ขึ้นไปจะมีการประหยัดต่อขนาดกล่าวคือ ค่าใช้จ่ายต่างๆของปัจจัยการผลิต เช่น ค่าอาหารกุ้ง สารปรับสภาพดินและปรับสภาพน้ำ เป็นต้น จะสามารถซื้อปัจจัยการผลิตได้ราคาเฉลี่ยต่ำกว่าเกษตรกรรายเล็ก เนื่องจากมีการซื้อในปริมาณมาก และได้ราคาต่ำกว่าเกษตรกรรายย่อยที่ซื้อครั้งละน้อย นอกจากนี้จะได้เครดิตในการชำระเงินจากร้านค้าที่จำหน่ายปัจจัยการผลิต จึงทำให้ต้นทุนเฉลี่ยต่ำกว่าเกษตรกรรายเล็ก

เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งที่สามารถทำสัญญาได้นั้น ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรขนาดกลางขึ้นไป เนื่องจากต้องการจัดส่งกุ้งในปริมาณมากให้คู่สัญญา ในบางครั้งเกษตรกรรายใหญ่ที่ผลิตกุ้งไม่พอกับที่ทำสัญญาไว้ก็อาจไปซื้อจากเกษตรกรรายอื่นที่มีความคุ้นเคยกันและเป็นรายเล็กและเลี้ยงกุ้งได้คุณภาพที่ทำสัญญากับคู่ค้าและเป็นที่น่าเชื่อถือได้

อย่างไรก็ตาม เกษตรกรรายเล็กก็สามารถทำสัญญาได้ โดยเป็นสมาชิกกับสถาบันเกษตรกร เช่น สหกรณ์ผู้เลี้ยงกุ้งลุ่มน้ำสามร้อยยอด ทางสถาบันเกษตรกรจะเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการและบริหารจัดการทำสัญญากับคู่ค้าให้ และรวบรวมกุ้งที่มีคุณภาพโดยจะเจรจากันก่อนที่สมาชิกจะมีการเลี้ยงกุ้ง แล้วรวบรวมกุ้งเป็นปริมาณมากพอจากสมาชิกหลายๆรายจัดส่งให้คู่สัญญา ทำให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์ได้ตลาดแน่นอน ราคากุ้งที่ขายได้อยู่ในเกณฑ์ดีเป็นที่พอใจ และสามารถเลี้ยงกุ้งให้อยู่ในต้นทุนที่ประมาณไว้แล้ว สมาชิกของสหกรณ์ยังจะได้ประโยชน์จากสหกรณ์ คือ ซื้อปัจจัยการผลิตได้ในราคาที่ถูกกว่าที่ขายทั่วไปและได้เครดิตจากสหกรณ์ จึงทำให้ต้นทุนโดยเฉลี่ยลดลง นอกจากนี้ยังได้รับเงินปันผลจากสหกรณ์

4.5 ลักษณะรูปแบบการซื้อขายกุ้งขาวแวนนาไมภาคกลางและภาคตะวันออกแบบเกษตรมีสัญญา

จากการศึกษา พบว่า รูปแบบการซื้อขายกุ้งขาวแวนนาไมในภาคกลางและภาคตะวันออกของจังหวัดสมุทรสาคร ฉะเชิงเทรา จันทบุรี ตราด และประจวบคีรีขันธ์ ที่มีการทำสัญญา มีรูปแบบ 4 ลักษณะ ดังนี้

1) เกษตรกรทำสัญญากับผู้ประกอบการหรือห้องเย็น เป็นลายลักษณ์อักษรโดยมีรายละเอียดของลักษณะสินค้า ข้อสัญญาต่างๆ เช่น ลักษณะคุณสมบัติของผลผลิตหรือคุณภาพของสินค้า จำนวนและขนาดที่ต้องการ ราคากุ้งคงที่ การส่งมอบ วันที่ส่งมอบ ระยะเวลา สถานที่ ระยะเวลาการชำระเงิน ฯลฯ และมาตรฐานพิเศษเพิ่มเติมระบุไว้ในสัญญา

2) เกษตรกรทำสัญญากับห้างสรรพสินค้า เช่น โลตัส บิ๊กซี แม็คโคร เป็นลายลักษณ์อักษรโดยมีรายละเอียดของลักษณะและคุณสมบัติของสินค้า เวลาส่งมอบ สถานที่ส่งมอบ และอื่นๆระบุไว้ในสัญญา มีการตกลงราคากุ้งเป็นฐานแต่ละขนาดไว้ในสัญญาซึ่งจะมีการปรับทุกกี่เดือนแล้วแต่จะตกลงกัน แต่ราคากุ้งสามารถปรับราคาได้ตามราคาตลาดในขณะที่จะส่งมอบกุ้ง โดยที่ก่อนส่งมอบจะพิจารณาราคากุ้งในท้องตลาดในขณะนั้นๆเป็นเกณฑ์แล้วปรับลดตามอัตราที่ได้ตกลงกันไว้ เช่น เกษตรกรจะตั้งราคาขายไว้ก่อน หากราคากุ้งในตลาดสูงขึ้นกว่าราคาที่ระบุไว้ในสัญญาร้อยละ10 ทางห้างสรรพสินค้าจะเพิ่มราคาขึ้นให้ร้อยละ 7 โดยจะมีการเช็คทุกอาทิตย์ก่อนส่งมอบ แต่หากราคากุ้งลดลงร้อยละ 10 ทางห้างสรรพสินค้าจะปรับราคาลดลงร้อยละ 7 เป็นต้น สำหรับอัตราเพิ่มลดนั้นขึ้นอยู่กับการตกลงและต้องเป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่าย นอกจากนี้ ถ้าหากมีการผิดสัญญาจะปรับในอัตราที่ตกลงกัน แต่ถ้าเป็นกรณีเหตุสุดวิสัย เช่น อุบัติเหตุ โรคระบาด และน้ำท่วมจากภัยธรรมชาติ ก็สามารถแจ้งให้คู่สัญญาผ่อนผันได้

3) เกษตรกรเป็นสมาชิกกับสถาบันเกษตรกร เช่น สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน สมาคม ชมรม กลุ่ม ฯลฯ และสถาบันเกษตรกรทำสัญญากับผู้ประกอบการหรือห้องเย็นเป็นลายลักษณ์อักษรจะมีรายละเอียดข้อตกลงสัญญาต่างๆ ระบุไว้ในสัญญาเช่นเดียวกับลักษณะที่ 2 และราคากุ้งอยู่ในเกณฑ์ดีเป็นที่พอใจ โดยราคาสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามระยะเวลาที่ตกลงกันไว้ เช่น มีการปรับราคาตามสถานการณ์ ก่อนส่งมอบ 1 สัปดาห์ (แล้วแต่จะตกลงกันไว้) ส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกับสถาบันเกษตรกรจะเป็นเกษตรกรรายเล็กที่มี

เงินทุนไม่มาก สหกรณ์จะทำความเข้าใจกับสมาชิกก่อน และสหกรณ์จะรวบรวมกุ้งจากสมาชิก และดำเนินการให้ จัดส่งกุ้งให้คู่สัญญา สมาชิกสหกรณ์จะได้ประโยชน์จากการซื้อปัจจัยการผลิตจากสหกรณ์เป็นเงินเชื่อและได้ในราคาพิเศษ และสามารถชำระเงินค่าปัจจัยเมื่อขายกุ้งได้ นอกจากนี้ยังได้เงินปันผลจากสหกรณ์เมื่อสหกรณ์ขายกุ้งได้อีก จะทำให้ต้นทุนการเลี้ยงกุ้งเฉลี่ยต่ำกว่าเกษตรกรที่ไม่ได้ทำสัญญา

4) เกษตรกรเป็นสมาชิกกับสหกรณ์และสหกรณ์ทำสัญญากับผู้นำเข้าต่างประเทศปีต่อปี เป็นลายลักษณ์อักษร โดยตั้งราคากุ้งไว้ในสัญญาเป็นราคาที่เกษตรกรคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าว่าจะเป็นราคานี้ โดยที่เกษตรกรได้คิดค่าความเสี่ยงรวมไว้แล้ว ซึ่งราคาสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ในระยะเวลาก่อนที่จะส่งมอบ สำหรับเวลาที่จะปรับเปลี่ยนราคากุ้งนั้นคู่สัญญาจะตกลงกันก่อนว่าเมื่อใด และผู้นำเข้ายินดีปรับราคาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ช่วงเวลานั้น เพราะผู้นำเข้าจากต่างประเทศเชื่อใจและมั่นใจในการผลิตกุ้งของเกษตรกรกลุ่มนี้ ในกรณีที่กุ้งที่เกษตรกรผลิตกุ้งได้คุณภาพดีกว่าที่ทำสัญญาไว้ได้เป็นเกรดสูง (Premium) ผู้นำเข้ายินดีจะเพิ่มราคาให้เกษตรกรอีกระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นที่พอใจของเกษตรกร นอกจากนี้ผลประโยชน์ที่เกษตรกรจะได้รับคือเมื่อสหกรณ์ขายสินค้าของสหกรณ์ได้ เกษตรกรก็จะได้รับเงินปันผลจากสหกรณ์ และเกษตรกรซื้อปัจจัยการผลิตเพื่อมาเลี้ยงกุ้งจากสหกรณ์ได้ในราคาพิเศษและเป็นเงินเชื่อ สามารถชำระเงินหลังจากการขายกุ้งได้ ทำให้เกษตรกรยินดีและยอมรับที่จะทำสัญญาในลักษณะนี้ ถือว่าการซื้อขายกุ้งที่มีการทำสัญญาเป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่าย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรทีเป็นสมาชิกกับสหกรณ์นั้นจะเป็นเกษตรกรรายเล็กและมีเงินทุนไม่มาก

จากการศึกษาพบว่า การทำสัญญาในลักษณะที่กำหนดราคาเป็นฐานไว้ ในลักษณะที่ 2 3 และ4 ที่สามารถปรับราคาขึ้นลงตามอัตราที่ตกลงกันและในระยะเวลาที่กำหนดเจรจาเรื่องราคานั้น ทำให้ทั้งคู่สัญญามีความพอใจถือว่าได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย เนื่องจากเกษตรกรและผู้ประกอบการสามารถผลิตกุ้งได้ใกล้เคียงกับความต้องการของตลาด ทั้งสองฝ่ายได้ราคาอยู่ในเกณฑ์ดีเป็นที่พอใจ เกษตรกรสามารถที่จะวางแผนการผลิตและบริหารจัดการต้นทุนการผลิตได้ รวมทั้งทราบรายได้ที่แน่นอน สามารถลดความเสี่ยงให้ทุกฝ่ายได้ สำหรับลักษณะที่ 1 เป็นการซื้อขายกันมาในอดีต มักจะไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากความไม่ซื่อสัตย์ของทั้ง 2 ฝ่าย เช่น บางครั้งหากปริมาณกุ้งในท้องตลาดมีจำนวนมากห้องเย็นจะอ้างว่ากุ้งไม่ได้ตามที่ตกลงกันและซื้อกุ้งในราคาที่ต่ำกว่าสัญญา และเกษตรกรบางรายหากเห็นว่าราคากุ้งในตลาดสูงกว่าที่ได้ตกลงกันก็จะนำกุ้งไปขายที่อื่นไม่ส่งมอบตามสัญญากันไว้ ซึ่งทั้งผู้ซื้อและผู้ขายแนะนำว่า ควรมีหน่วยงานของรัฐมาเป็นหน่วยงานกลางกำกับดูแลให้ความเป็นธรรม และมีบทลงโทษผู้ทำผิดสัญญาและควรให้ความสำคัญและยกย่องผู้ปฏิบัติถูกต้อง เช่น การให้เกียรติบัตรหรือให้สิทธิพิเศษต่างๆ สำหรับผู้ปฏิบัติถูกต้องหรือการรับรองกลุ่มให้บริการที่มีคุณภาพโดยรัฐ เพื่อให้เกิดความภูมิใจในการรักษาชื่อเสียง นอกจากเรื่องดังกล่าวแล้ว เกษตรกรรายเล็กบางรายที่ไม่ได้ทำสัญญายินดีที่จะทำสัญญา แต่เนื่องจากว่าไม่สามารถเลี้ยงกุ้งให้ได้ปริมาณกุ้งมากพอกับความต้องการได้ และยังไม่มีความรู้เรื่องการทำพันธสัญญา

4.6 เปรียบเทียบการเลี้ยงกุ้งแบบมีสัญญาและไม่มีสัญญา

รายการ	มีสัญญา	ไม่มีสัญญา
1. การลงทุน	เกษตรกรลงทุนสร้างบ่อ ซื้ออุปกรณ์ และค่าใช้จ่ายต่างๆ ตลอดถึงการหาแรงงานในการเลี้ยง	เช่นเดียวกับเกษตรกรที่มีสัญญา
2. ปัจจัยการผลิตที่สำคัญ เช่น พันธุ์กุ้ง อาหารกุ้ง ยาและสารเคมี	จะเลือกซื้อปัจจัยการผลิตได้อิสระ แต่จะต้องเชื่อถือได้ และสามารถควบคุมต้นทุนและวางแผนการผลิตได้ มีต้นทุนโดยเฉลี่ยต่ำกว่าแบบไม่มีสัญญา	จะเลือกซื้อได้อิสระ
3. การเลี้ยงและการจัดการ	เกษตรกรจะต้องสนใจในการบริหารจัดการด้วยตัวเองทั้งหมด ดูแลอย่างใกล้ชิด	เลี้ยงได้อย่างอิสระ
4. การจำหน่ายผลผลิต	มีตลาดแน่นอน ตามที่ได้ตกลงราคาและเวลาที่ส่งมอบกับคู่สัญญา ทราบรายได้แน่นอน	มีอิสระในการกำหนดราคาและอิสระในการขาย เมื่อมีความจำเป็นต้องใช้เงินสามารถขายกุ้งได้
5. ผลตอบแทน	ได้รับผลตอบแทนตามราคาในท้องตลาด ราคาอยู่ในเกณฑ์ดีเป็นที่พอใจ	ได้รับผลตอบแทนเป็นที่พอใจในบางครั้ง ราคาไม่แน่นอน

ตารางที่ 9 ตารางเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนการเลี้ยงกุ้งขาวแวนนาไมของเกษตรกรในภาคกลางและภาคตะวันออก เฉลี่ยปี 2555 ที่มีสัญญาและไม่มีสัญญา

บาท/ไร่/รุ่น

รายการ	ที่มีสัญญา		ไม่มีสัญญา	
	รวม	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ
1. ต้นทุนผันแปร	**161,986**	**95.44**	**153,917**	**95.22**
1.1 ค่าพันธุ์	12,297	7.25	14,063	8.70
1.2 ค่าเตรียมบ่อ	3,083	1.82	2,425	1.50
1.3 ค่าอาหาร	90,524	53.34	82,277	50.90
1.4 ค่าแรงงาน	6,751	3.98	6,111	3.78
1.5 ค่าสารเคมีบำบัดและน้ำ	4,311	2.54	3,718	2.30
1.6 ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	15,157	8.93	13,093	8.10
1.7 ค่าไฟฟ้า	16,790	9.89	19,187	11.87
1.8 ค่าเครื่องมืออุปกรณ์และค่าซ่อม	4,787	2.82	4,042	2.50
1.9 ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	3,001	1.76	3,184	1.97
1.10 ค่าดอกเบี้ยและค่าเสียโอกาสเงินทุน	5,285	3.11	5,819	3.60
2. ต้นทุนคงที่	**7,741**	**4.56**	**7,727**	**4.78**
2.1 ค่าภาษีค่าเช่าและค่าใช้ที่ดิน	4,100	2.42	4,041	2.50
2.2 ค่าเสื่อมบ่อเครื่องมือและอุปกรณ์	2,639	1.55	2,344	1.45
2.3 ค่าเสียโอกาสบ่อเครื่องมือและอุปกรณ์	1,002	0.59	1,342	0.83
3. ต้นทุนทั้งหมด	**169,727**	**100**	**161,644**	**100**
4. ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ (กก.)	**1,240**		**1,200**	
5. ราคาที่เกษตรกรขายได้ (บาท/กก.) กุ้งขนาด	**162.60**		**153.70**	
ตัว/กก.	**58**		**65**	
6. รายได้ทั้งหมดเฉลี่ย/ไร่ (บาท)		**201,624**		**184,440**
7. รายได้สุทธิเฉลี่ยต่อไร่ (บาท)		**39,638**		**30,525**
8. กำไรสุทธิเฉลี่ยต่อไร่ (บาท)		**31,897**		**22,796**
9. ต้นทุนผันแปรเฉลี่ย/กก. (บาท)		**130.60**		**128.26**
10. ต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย/กก. (บาท)		**136.88**		**134.70**
11. กำไรสุทธิเฉลี่ยต่อกิโลกรัม (บาท)		**25.72**		**19.00**
12. ร้อยละของกำไรสุทธิต่อต้นทุนทั้งหมด		**18.79**		**14.10**
13. อัตรารอด (%) เฉลี่ย	**80%**			

หมายเหตุ : จากการสำรวจเมื่อเดือน มีนาคม – พฤษภาคม 2556 เป็นค่าใช้จ่ายของปี 2555

- แบบที่มีสัญญาระยะเวลาการเลี้ยงเฉลี่ยรุ่นละ 106.50 วัน ไม่มีสัญญา 100.50 วัน
- ค่าเสียโอกาสเงินทุนใช้อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ 7.25% ต่อปี
- ต่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าโบนัส ค่าอาหารคนงาน ค่าห้องปฏิบัติการ

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการผลิตและตลาดกุ้งขาวแวนนาไมแบบมีสัญญากับไม่มีสัญญา ในเขตพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออกที่จังหวัดสมุทรสาคร ฉะเชิงเทรา จันทบุรี ตราดและประจวบคีรีขันธ์ จากจำนวนตัวอย่างเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้ง 23 ราย เกษตรกรที่มีสัญญา 4 รายและผู้ไม่มีสัญญา 19 ราย พบว่าสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรทั้งที่มีสัญญาและไม่มีสัญญาไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนใหญ่เกษตรกรที่มีการทำสัญญาจะเป็นเกษตรกรรายใหญ่และมีประสบการณ์ในการเลี้ยงกุ้งมากกว่าที่ไม่มีสัญญา และมีพื้นที่ฟาร์มเฉลี่ยตั้งแต่ 50 ไร่ขึ้นไป เนื่องจากจะต้องมีปริมาณผลผลิตกุ้งเป็นจำนวนมากเพื่อส่งให้คู่สัญญา แต่อย่างไรก็ตามเกษตรกรรายเล็กและขนาดกลางก็สามารถทำสัญญาได้ โดยเป็นสมาชิกกับสถาบันเกษตรกร ทางสถาบันเกษตรกรจะดำเนินการให้ และได้รับผลประโยชน์เป็นที่น่าพอใจกว่าที่ทำการขายกุ้งแบบไม่มีสัญญา เนื่องจาก มีตลาดรับซื้อแน่นอนและราคารับซื้ออยู่ในเกณฑ์ดีเป็นที่พอใจและยังทำให้ประกอบอาชีพนี้ได้ยั่งยืน ส่วนเกษตรกรที่ไม่มีการทำสัญญานั้นจะมีอิสระในการขายแต่ราคาไม่แน่นอน และสามารถขายกุ้งเมื่อใดก็ได้เมื่อมีความจำเป็นต้องใช้จ่ายเงิน

จากการศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนการเลี้ยงกุ้งของเกษตรกรภาคกลางและภาคตะวันออกที่มีสัญญามีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อไร่ต่อรุ่น มีต้นทุนรวมทั้งหมด 169,727 บาท ส่วนใหญ่เป็นต้นทุนผันแปร 161,986 บาท คิดเป็นร้อยละ 95.44 ของต้นทุนรวมทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นค่าอาหารกุ้งคิดเป็นร้อยละ 53.34 รองลงมาเป็นค่าใช้จ่ายค่าไฟฟ้าและน้ำมันเชื้อเพลิงคิดเป็นร้อยละ 19.82 ค่าพันธุ์กุ้งร้อยละ 7.25 ค่าแรงงานร้อยละ 3.98 และค่าดอกเบี้ยและค่าเสียโอกาสเงินทุนร้อยละ 3.11 ตามลำดับ ส่วนค่าใช้จ่ายต้นทุนคงที่ 7,741 บาทต่อไร่ต่อรุ่น คิดเป็นร้อยละ 4.56 ของต้นทุนทั้งหมด เวลาเลี้ยงเฉลี่ย 106.50 วัน ได้กุ้งขนาดเฉลี่ย 58 ตัวต่อกิโลกรัม ผลผลิตรวมเฉลี่ย 1,240 กิโลกรัมต่อไร่ต่อรุ่น คิดเป็นต้นทุนเฉลี่ย 136.88 บาทต่อกิโลกรัม ราคากุ้งที่ขายได้เฉลี่ย 162.60 บาทต่อกิโลกรัม มีกำไร 25.72 บาทต่อกิโลกรัม หรือคิดเป็นกำไรสุทธิร้อยละ 18.79 ของต้นทุนทั้งหมด ขณะที่เกษตรกร ที่ไม่มีสัญญาพบว่า ต้นทุนการเลี้ยงกุ้งรวม 161,644 บาทต่อไร่ต่อรุ่น ส่วนใหญ่เป็นต้นทุนผันแปร 153,917 บาทคิดเป็นร้อยละ 95.22 ของต้นทุนทั้งหมด ประกอบด้วยค่าอาหารร้อยละ 50.99 รองลงมาเป็นค่าไฟฟ้าน้ำมันเชื้อเพลิงร้อยละ 19.97 ค่าพันธุ์ร้อยละ 8.70 ค่าแรงงานร้อยละ 3.78 และค่าดอกเบี้ยและค่าเสียโอกาสเงินทุนร้อยละ 3.60 ตามลำดับ มีต้นทุนคงที่ 7,727 บาท คิดเป็นร้อยละ 4.78 ผลิตกุ้งได้ 1,200 กิโลกรัม ระยะเวลาเลี้ยงเฉลี่ย 100.50 วัน ได้กุ้งขนาดเฉลี่ย 65 ตัวต่อกิโลกรัม ราคาที่ขายได้เฉลี่ย 153.70 บาทต่อกิโลกรัม กำไรสุทธิเฉลี่ย 19.00 บาทต่อกิโลกรัม หรือกำไรสุทธิร้อยละ 14.10 ของต้นทุนทั้งหมด

สำหรับลักษณะตลาดกุ้งของภาคกลางและภาคตะวันออกที่มีสัญญาพบว่ามี 4 ลักษณะ คือ

1. เกษตรกรทำสัญญากับผู้ประกอบการห้องเย็นแปรรูปเป็นลายลักษณ์อักษร โดยกำหนดราคาคงที่รายละเอียดลักษณะกุ้ง เวลาและสถานที่ส่งมอบ มีรายละเอียดและข้อตกลงต่างๆในสัญญา

2. เกษตรกรทำสัญญากับห้างสรรพสินค้า เช่น โลตัส บิ๊กซี แม็คโคร เป็นลายลักษณ์อักษรมีรายละเอียดกุ้งและราคาที่เป็นฐานไว้ พร้อมอัตราเพิ่มลดที่สามารถปรับราคาได้ก่อนที่จะส่งมอบและข้อตกลงต่างๆในสัญญา

3. เกษตรกรเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร เช่น สหกรณ์ สถาบันเกษตรกรทำสัญญากับผู้ประกอบการหรือห้องเย็นรายละเอียดข้อตกลงกำหนดไว้ในสัญญาเช่นเดียวกับลักษณะที่ 2 และลักษณะที่

4. เกษตรกรเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร เช่น สหกรณ์ รายละเอียดของสัญญาเช่นเดียวกับลักษณะที่ 2 สหกรณ์ทำสัญญากับผู้นำเข้าต่างประเทศเป็นสัญญาปีต่อปี เป็นลายลักษณ์อักษร ราคากุ้งเป็นราคาที่เกษตรกรคาดไว้ล่วงหน้าคิดค่าความเสี่ยงไว้แล้ว ราคาจะเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ โดยคู่สัญญาจะมีการเจรจากันก่อนที่จะส่งมอบ กรณีผลิตกุ้งได้เกรดคุณภาพ ผู้นำเข้าจะเพิ่มราคาให้เกษตรกรอีกระดับหนึ่ง ทำให้เกษตรกรยินดีที่จะทำสัญญาซึ่งทำให้เกิดความพึงพอใจทั้ง 2 ฝ่าย

จากการศึกษาพบว่าการทำสัญญาในลักษณะที่กำหนดราคาเป็นฐานไว้ ในลักษณะที่ 2 3 และ4 ที่สามารถปรับราคาขึ้นลงตามอัตราที่ตกลงกันและในระยะเวลาที่กำหนดเจรจาเรื่องราคานั้น ทำให้ทั้งคู่สัญญามีความพอใจถือว่าได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย เนื่องจากเกษตรกรและผู้ประกอบการสามารถผลิตกุ้งได้ใกล้เคียงกับความต้องการของตลาด ทั้งสองฝ่ายได้ราคาอยู่ในเกณฑ์ดีเป็นที่พอใจ เกษตรกรสามารถที่จะวางแผนการผลิตและบริหารจัดการต้นทุนการผลิตได้ รวมทั้งทราบรายได้ที่แน่นอน สามารถลดความเสี่ยงให้ทุกฝ่ายได้ สำหรับลักษณะที่ 1 มักจะไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากความไม่ซื่อสัตย์ของทั้ง 2 ฝ่าย เช่น บางครั้งหากปริมาณกุ้งในท้องตลาดมีจำนวนมากห้องเย็นจะอ้างว่ากุ้งไม่ได้ตามที่ตกลงกันและซื้อกุ้งในราคาที่ต่ำกว่าสัญญา และเกษตรกรบางรายหากเห็นว่าราคากุ้งในตลาดสูงกว่าที่ได้ตกลงกันก็จะนำกุ้งไปขายที่อื่นไม่ส่งมอบตามสัญญากันไว้ ซึ่งทั้งผู้ซื้อและผู้ขายแนะนำว่าควรมีหน่วยงานของรัฐมาเป็นหน่วยงานกลางกำกับดูแลให้ความเป็นธรรม และมีบทลงโทษผู้ทำผิดสัญญาและควรให้ความสำคัญและยกย่องผู้ปฏิบัติถูกต้อง เช่น การให้เกียรติบัตรหรือให้สิทธิพิเศษต่างๆ สำหรับผู้ปฏิบัติถูกต้องหรือการรับรองกลุ่มให้บริการที่มีคุณภาพโดยรัฐ เพื่อให้เกิดความภูมิใจในการรักษาชื่อเสียง นอกจากเรื่องดังกล่าวแล้ว เกษตรกรรายเล็กที่ไม่ได้ทำสัญญาบางรายยินดีที่จะทำแต่เนื่องจากว่าไม่สามารถเลี้ยงกุ้งให้ได้ปริมาณกุ้งมากพอกับความต้องการได้และยังไม่มีความรู้เรื่องการทำพันธสัญญา

5.2 ปัญหาการผลิตของเกษตรกรที่มีสัญญาและไม่มีสัญญา

1. ลูกกุ้งราคาแพงและเลี้ยงไม่โต บางช่วงขาดแคลน
2. ลูกกุ้งคุณภาพไม่ดี ทำให้ต้นทุนค่าลูกกุ้งสูงขึ้น เนื่องจากมีการลงลูกกุ้งซ้ำ กุ้งเป็นโรค
3. เกษตรกรรายย่อยไม่สามารถทำสัญญา เนื่องจากมีปริมาณกุ้งน้อยและไม่มีความรู้เรื่องการซื้อขายแบบมีพันธสัญญา
4. อาหารกุ้งราคาแพง บางอย่างคุณภาพไม่ดี
5. แรงงานหายาก ค่าแรงสูงขึ้น
6. เกษตรกรขาดเงินทุนหมุนเวียน

5.3 ปัญหาการตลาดของเกษตรกรที่มีสัญญาและไม่มีสัญญา

1. ราคากุ้งมีความผันผวน
2. เนื่องจากปลายปี 2555 กุ้งเป็นโรคตายด่วน (EMS) ทำให้ผลผลิตกุ้งลดลง ส่งผลให้ราคากุ้งค่อนข้างสูง สมาชิกของสหกรณ์หรือผู้เลี้ยงกุ้งขาดปริมาณกุ้งส่งมอบ ทำให้ขาดโอกาสทางการตลาด
3. สถาบันเกษตรกรขาดเงินหมุนเวียน ในการรับซื้อลดเช็ค
4. ผู้ประกอบการขาดเงินทุนหมุนเวียน

5.4 ข้อเสนอแนะ

1. ให้กรมประมงตรวจลูกกุ้งอย่างเข้มงวด
3. ให้ส่วนราชการตรวจคุณภาพอาหารกุ้งให้เข้มงวด
4. ให้ภาครัฐให้ความรู้และส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำสัญญาซื้อขาย และให้ความรู้
5. ให้มีการทำสัญญา โดยให้ราคายืดหยุ่นตามสถานการณ์ในระยะเวลาที่กำหนดก่อนส่งมอบและควรมีราคากลางเพื่อไว้ฐานเปรียบเทียบและให้เป็นที่ยอมรับของทั้งสองฝ่าย
6. ควรมีการทำสัญญา โดยมีคณะทำงานภาครัฐและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อกำกับดูแลให้เป็นไปตามข้อตกลง หากฝ่ายใดทำผิดก็ให้ลงโทษ ทำถูกต้องก็ให้รางวัลและยกย่องชมเชยหรือให้สิทธิพิเศษ

๕. ให้ภาครัฐสนับสนุนแหล่งเงินทุนหรือสถาบันการเงินที่ปลอดดอกเบี้ยหรือคิดดอกเบี้ยต่ำให้เกษตรกรและผู้ประกอบการใช้บริการในการหมุนเวียนซื้อขายกุ้ง

บรรณานุกรม

ทัศนีย์ ลักขณาภิชนชัช และคณะ. ๒๕๕๑ **โครงการ การสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายสหกรณ์ผู้เลี้ยงกุ้งต่อการซื้อขายแบบมีข้อตกลงในตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ** มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: **กันยายน** สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

พศวีร์มน จันทรประภาพกุล. ๒๕๕๒ **การผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีนภายใต้สัญญาข้อตกลง.** คณะเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พรพิมล ทองธรรมชาติ. ๒๕๕๐. **ธุรกิจข้าวโพดฝักอ่อนภายใต้การทำสัญญาฟาร์มแบบมีข้อตกลง.** คณะเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๒๘. **การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตพืชปศุสัตว์และสัตว์น้ำ .** เสนอสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จัดเตรียมโดย หน่วยวิจัยธุรกิจเกษตร ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: สิงหาคม.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. ๒๕๕๓. **การศึกษาต้นทุนของการเลี้ยงไก่ไข่แบบอิสระและแบบประกันราคา.** กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. ๒๕๔๘. **ศักยภาพการผลิตและการตลาดกุ้งขาวแวนนาไมของประเทศไทย ปี ๒๕๔๘**. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

เข้าถึงได้จาก : http://www. nstda.or.th/news/๖๕๑๔-๒๐๑๑๐๘๑๗-organic-farm/ (วันที่สืบค้นข้อมูล: ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๕).

เข้าถึงได้จาก : http://jpp.moi.go.th/detail.php?section = ๑๑&id = ๗๒ (วันที่สืบค้นข้อมูล: ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๕).

ภาคผนวก

ภาคผนวก

ในประเทศไทยเริ่มมีการซื้อขายแบบมีข้อตกลงมาตั้งแต่ปี 2513 ต่อมาในปี 2520 รัฐบาลเห็นความสำคัญจึงได้มีการสนับสนุนการซื้อขายแบบมีข้อตกลงจนเป็นที่ยอมรับจากบริษัทห้องเย็นและเกษตรกรอย่างรวดเร็ว ทำให้มีการขยายไปสู่สินค้าเกษตรประเภทอื่น และกุ้งเป็นสินค้าหนึ่งที่สำคัญของประเทศสามารถส่งออกและสร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นจำนวนมาก ซึ่งผลดีของการทำการซื้อขายแบบมีข้อตกลงกุ้ง สิ่งสำคัญคือ บริษัทห้องเย็นสามารถวางแผนการตลาดได้ คำนวณต้นทุนการผลิตได้ล่วงหน้า และมั่นใจในการนำผลผลิตเข้าสู่ตลาดได้เพียงพอและต่อเนื่อง สำหรับเกษตรก็เป็นการสร้างความมั่นใจในการมีตลาดรองรับผลผลิตโดยมีราคาที่ประกันไว้แน่นอน เป็นการช่วยลดปัญหาการขาดทุน หากผลผลิตตกต่ำในอนาคต รวมทั้งยังช่วยการเพิ่มสภาพคล่องให้เกษตรที่ขาดแคลนเงินทุน เพราะสามารถขอรับสินเชื่อจากธนาคารได้ง่ายขึ้น เนื่องจากมีสัญญาข้อตกลงเป็นเอกสารยืนยัน

1. ความจำเป็นของตลาดข้อตกลง

จากข้อมูลของกรมการค้าภายใน (2550) ได้กล่าวถึง การจัดทำตลาดข้อตกลงซื้อขายผลผลิตสินค้าเกษตรระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตกับโรงงานแปรรูป ผู้ส่งออกหรือตัวแทนซึ่งเป็นผู้รับซื้อเกิดขึ้น เนื่องจากวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกัน เพื่อประโยชน์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ราคาปริมาณสินค้าเกษตรกรมีความผันผวนเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล ทำให้เกษตรกรประสบปัญหาด้านการขาย ไม่มีหลักประกันรายได้จากการขายสินค้าโรงงานแปรรูปหรือส่งออก ประสบปัญหาในการวางแผนการผลิตและการตลาด ขาดหลักประกันด้านต้นทุน เกิดข้อจำกัดด้านการขยายตลาด ตลาดซื้อขายทันทีไม่สามารถตอบสนองความต้องการของโรงงานแปรรูปและผู้ส่งออกได้ เป็นการเพิ่มช่องทางการตลาด ถือว่าเป็นทางเลือกใหม่ในการขยายสินค้าที่ลดขั้นตอนทางการตลาด ลดความเสี่ยงจากการผันผวนของราคาและการผลิต

2. ระบบตลาดข้อตกลง

กรมการค้าภายใน (2550) ได้กล่าวถึงระบบตลาดข้อตกลงในปัจจุบันว่า ตลาดข้อตกลง (Contract Farming) เป็นองค์ประกอบในระบบการซื้อ-ขาย สินค้าเกษตรของไทย และนับวันระบบดังกล่าวได้ทวีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ระบบการซื้อ-ขายสินค้าเกษตรที่มีสัญญาข้อตกลงจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้ซื้อและผู้ขายทั้ง 2 ฝ่าย จะได้รับประโยชน์มากน้อยแตกต่างกัน จะขึ้นอยู่กับอำนาจการต่อรองทั้งสองฝ่าย โดยที่สัญญาตกลงกันจะทำให้เกิดความมั่นใจทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย เกษตรกรในฐานะผู้ผลิตสินค้าเกษตร หรือผู้ขายสินค้าเกษตรจะได้รับประโยชน์ในด้านความแน่นอนของราคาจำหน่ายผลผลิต ลดความเสี่ยงในด้านความไม่แน่นอนของตลาด โดยเฉพาะสัญญาที่มีการประกันราคารับซื้อผลผลิตในอนาคต จึงทำให้เกษตรกรสามารถหยั่งรู้รายได้ของตนเอง จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรในอนาคต และสามารถวางแผนการใช้จ่ายได้ทั้งปี ส่วนโรงงานแปรรูปที่อยู่ในฐานะเป็นผู้ซื้อ จะได้รับประโยชน์ในประเด็นที่จะได้รับสินค้าเกษตร หรือวัตถุดิบการเกษตรที่มีคุณภาพตามที่ต้องการ ตามที่ได้ตกลงในสัญญา รวมทั้งลดความเสี่ยงในปัญหาการขาด

แคลนวัตถุดิบ จึงเป็นหลักประกันที่จะสามารถควบคุมการผลิตสินค้าให้ได้ปริมาณและคุณภาพตามที่ต้องการเพื่อส่งมอบให้ลูกค้าต่อไป

นอกจากนี้ ตลาดข้อตกลงเป็นทางเลือกในการซื้อขายสินค้าเกษตรที่ลดขั้นตอนการตลาด ลดความผันผวนของราคาและการผลิต เพราะเป็นวิธีที่ผู้ซื้อกับผู้ขายจะยอมทำสัญญากัน เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อตกลงกันว่าจะซื้อขายสินค้ากันในอนาคต โดยมีการระบุถึงรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับสินค้าเป็นคุณภาพ ปริมาณ ราคา รวมไปถึงรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับการชำระเงิน การส่งมอบและการมอบสินค้า ซึ่งเมื่อมีการทำสัญญาข้อตกลงกันแล้ว ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายไม่ต้องกังวลเรื่องความผันผวนทางด้านราคาสินค้าเกษตรในอนาคต

3. สินค้าที่มีความเหมาะสมในการจัดทำสัญญาข้อตกลง

การจัดทำตลาดข้อตกลงสินค้าใดๆ นั้น สำนักงานการค้าภายในจังหวัดราชบุรี (2550) ได้กล่าวว่า สินค้าที่มีความเหมาะสมในการจัดทำสัญญาข้อตกลง ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้รับซื้อและผู้ขายที่เห็นความสำคัญและความจำเป็นในการซื้อขายสินค้านั้นๆ อย่างไรก็ตาม ลักษณะหรือคุณสมบัติของผลผลิตเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อการพิจารณาว่าควรจะจัดทำตลาดข้อตกลงหรือไม่

โดยทั่วไปคุณสมบัติของผลผลิตที่มีความเหมาะสมในการจัดทำตลาดข้อตกลงจะมีลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ดังนี้

1) เป็นสินค้าที่มีลักษณะเน่าเสียง่าย และต้องส่งให้ถึงผู้บริโภคหรือผู้ใช้ตามเวลาการส่งมอบรวดเร็ว เช่น ผักและผลไม้ เป็นต้น

2) เป็นสินค้าที่มีกระบวนการผลิตค่อนข้างยุ่งยาก สลับซับซ้อนในเรื่องการเพาะปลูก การดูแลรักษา การใช้แรงงาน เช่น ยาสูบ ใบชา และการเลี้ยงโคนม เป็นต้น

3) เป็นสินค้าที่ต้องการแปรรูป และโรงงานที่จะแปรรูป จำเป็นที่จะต้องใช้เงินลงทุนจำนวนสูง เช่น ปาล์มน้ำมัน อ้อย ยางพารา เป็นต้น

4) เป็นสินค้าที่ตลาดต้องการชนิดและคุณภาพพิเศษ เช่น ข้าวบาสมาติ เมล็ดพันธุ์พืช และโคเนื้อ เป็นต้น

4. รูปแบบตลาดข้อตกลง

คณะกรรมาธิการการเกษตรและสหกรณ์วุฒิสภา (2546) ได้กล่าวถึง รูปแบบตลาดสัญญาข้อตกลงที่มีการดำเนินการในประเทศไทย และความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการตลาดข้อตกลงตามสัญญาที่มีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งโดยปกติสัญญาข้อตกลงจะมีองค์ประกอบที่จำเป็นเพียงคน 2 ฝ่าย คือ ผู้ซื้อและผู้ขายที่เกิดความพึงพอใจในการร่วมทำสัญญาข้อตกลง ซึ่งรูปแบบของสัญญาข้อตกลงที่น่าจะพิจารณาในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

1) สัญญาซื้อ-ขายสินค้าเกษตรระหว่างผู้ขาย คือ เกษตรกรกับผู้รับซื้อ ซึ่งก็คือ โรงงานแปรรูปสัญญาในลักษณะดังกล่าวจะมีเพียงบุคคลเพียง 2 บุคคลเท่านั้น

2) โครงการสี่ประสานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ประกอบด้วย เกษตรกร ภาคเอกชน โรงงานแปรรูป ภาครัฐ และสถาบันการเงิน (ธกส.) โดยภาครัฐจะเป็นผู้ให้การสนับสนุนในกิจกรรมการผลิตตามนโยบาย พร้อมทั้งให้การสนับสนุนในด้านปัจจัยการผลิต และเงินทุนที่มีการอุดหนุนอัตราดอกเบี้ยแบบผ่อนปรน

3) สภาการเกษตร จะเป็นองค์กรที่พบปะกันระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขายในรูปของคณะกรรมการสินค้าต่างๆ เพื่อเป็นเวทีการเจรจาต่อรองตกลงกันระหว่างกลุ่มซื้อและผู้ขาย ที่จะเข้ามาเจรจาต่อรองในรูปของกลุ่มสมาคมต่างๆ

4) การยกร่างกฎหมายเกษตรกรไทย ในลักษณะกฎหมายการเกษตรของสหรัฐอเมริกา (Farm Bill) ที่เป็นสัญญาประชาคมของรัฐที่มีต่อประชาชนในหลักประกันรายได้ของเกษตรกร ด้วยการอุดหนุนเกษตรกรผู้ผลิต การมีกฎหมายการเกษตรรองรับจะช่วยทำให้เกิดหลักประกันด้านการตลาด และทำให้ระบบตลาดข้อตกลงมีประสิทธิภาพเกิดผลประโยชน์ให้กับเกษตรกร

5) สัญญาซื้อ-ขายสินค้าเกษตรในตลาดล่วงหน้า เป็นการซื้อ-ขายที่ตกลงกันในปัจจุบันในตลาดล่วงหน้า แต่มีการส่งมอบสินค้าและชำระเงินในอนาคต

5. บทบาทและความจำเป็นในการใช้สัญญาข้อตกลง

คณะกรรมาธิการการเกษตรและสหกรณ์วุฒิสภา (2546) ได้กล่าวถึง บทบาทและความต้องการใช้ระบบตลาดข้อตกลงที่มีมากขึ้นในระบบธุรกิจการเกษตร หากตรวจสอบข้อเท็จจริงแล้วจะพบว่า การผลิตสินค้าเกษตรในปัจจุบันเป็นการผลิตตามข้อเรียกร้องของตลาด หรือลูกค้า และเพื่อให้ได้สินค้าตรงกับที่ลูกค้าต้องการทั้งชนิดและคุณภาพ การควบคุมกระบวนการผลิตนับตั้งแต่การคัดเลือกชนิดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และคุณภาพวัตถุดิบ เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องดำเนินการ การทำสัญญาข้อตกลงในการซื้อ-ขายสินค้าเกษตร จึงเป็นเครื่องมือที่สามารถตอบสนองต่อการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว ที่จะช่วยให้ผู้ประกอบการมีหลักประกันที่จะได้วัตถุดิบตามที่ต้องการได้ โดยเฉพาะการผลิตสินค้าตามที่ลูกค้าเรียกร้องต้องมีความพิถีพิถันในกระบวนการผลิต การแปรรูป การคัดเลือก และคุณภาพวัตถุดิบ เพื่อตอบสนองการผลิตในประเด็นของความปลอดภัยการผลิตอาหาร (Food Safety) จึงมีความจำเป็นต้องควบคุมคุณภาพวัตถุดิบและกระบวนการผลิต ทั้งการผลิตวัตถุดิบกระบวนการแปรรูป โดยพัฒนากระบวนการผลิตไปสู่ระบบห่วงโซ่ (Supply Chain) ซึ่งเป็นกระบวนการผลิตที่ตอบสนองเป้าหมายดังกล่าว ได้แก่ ระบบ GAP (Good Agriculture Practice) และระบบ HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Point) และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในกระบวนการผลิตดังกล่าว จึงถือเป็นประเด็นสำคัญ ที่ต้องพิจารณาหันมาใช้ระบบตลาดข้อตกลง (Contract farming) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว รวมทั้งต้องนำเทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว (post Harvest Technology) มาใช้ในการเพิ่มประสิทธิผล ในการควบคุมกระบวนการผลิตให้ได้คุณภาพผลผลิตตรงตามที่ผู้ซื้อต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีในกระบวนการถนอมอาหาร ไม่ว่าจะเป็นการแช่เย็น การแช่แข็ง (Individual Quick Frozen : IQF) การจัดหาระบบการขนส่งที่มีประสิทธิภาพในการนำสินค้าไปสู่ผู้ซื้อ โดยสินค้ายังคงคุณภาพดีเป็นที่ต้องการของผู้ซื้อ และพร้อมที่จะบริโภคด้วย เนื่องจากผู้ประกอบการสามารถหยั่งรู้ความ

ต้องการของลูกค้า หรือตลาดโดยที่กระบวนการควบคุมการผลิตภายใต้ห่วงโซ่การผลิต ผู้ประกอบการสามารถวางแผนและควบคุมการผลิตในแต่ละขั้นตอน เพื่อให้ได้ผลผลิตขั้นสุดท้าย (Final Product) ตรงกับความต้องการที่ส่งมอบให้ลูกค้ากลุ่มต่างๆ

6. หลักการของสัญญาข้อตกลง

ตามหลักการนั้นคณะกรรมาธิการการเกษตรและสหกรณ์วุฒิสภา (2546) ได้กล่าวว่า คู่สัญญาควรปฏิบัติตามข้อตกผูกพันตามสัญญา แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ที่ว่า กรณีคู่สัญญาไม่สามารถปฏิบัติตามข้อผูกพันหรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดบิดพลิ้ว หลีกเลี่ยงไม่ยอมปฏิบัติตามสัญญา ส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาความเสี่ยงการซื้อ-ขายสินค้าเกษตรที่มีปัจจัยความเสี่ยงที่สำคัญ ได้แก่ ความเสี่ยงทางการตลาดที่เกิดความไม่แน่นอนในราคาผลผลิตการเกษตร และความเสี่ยงที่เกิดจากภัยธรรมชาติทำให้ผลผลิตได้รับความเสียหายความเสี่ยงดังกล่าวอาจจะเป็นเหตุสุดวิสัยที่ไม่สามารถทำให้คู่สัญญาปฏิบัติตามข้อผูกพันได้ ปัญหาดังกล่าวมักจะส่งผลกระทบต่ออาชีพการเกษตร และนำมาสู่การไร้เสถียรภาพของรายได้ หากรัฐบาลปรารถนาที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมให้เกิดความมั่นคง การลดความเสี่ยงภัยในการผลิตผลการเกษตรถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะรองรับอุดช่องว่างของปัญหาดังกล่าว ด้วยการจัดทำโครงการประกันภัยพืชผล (crops Insurance) โดยรัฐควรต้องแบกรับภาระในการอุดหนุนค่าดอกเบี้ยประกันภัย (Premium) ให้กับเกษตรกร

นอกจากนี้ ความจำเป้นของการทำสัญญาตลาดข้อตกลง แม้ว่าจะขึ้นอยู่กับคน 2 ฝ่าย คือ ผู้ซื้อและผู้ขาย ที่เล็งเห็นถึงประโยชน์แต่สัญญาที่ดี ควรต้องอยู่บนขอบเขตพื้นฐานของความเป็นไปได้ที่ 2 ฝ่ายสามารถปฏิบัติได้ และมีความพอใจในระดับหนึ่ง ซึ่งภาครัฐแม้ว่าจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องของการเป็นคู่สัญญา แต่ภาครัฐก็ควรมีหน้าที่ในการตรวจสอบดูแลการจัดทำสัญญาให้เกิดความเป็นธรรม ป้องกันการเอารัดเอาเปรียบของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เพื่อให้คู่สัญญาสามารถปฏิบัติตามสัญญาได้อย่างราบรื่น รวมทั้งมีกระบวนการยุติข้อพิพาทได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ระบบการซื้อ-ขายลื่นไหลได้รวดเร็ว หากกระบวนการยุติข้อพิพาทมีความล่าช้า ย่อมส่งผลกระทบต่อการหยุดชะงักในการซื้อ-ขายสินค้าเกษตร

ดังนั้น ทางออกของระบบการเกษตรของไทย ด้วยรูปแบบการทำสัญญาข้อตกลง และเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพกับเกษตรกรรายย่อยที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ รัฐบาลควรจะต้องพิจารณาตัดสินใจเลือกรูปแบบของระบบการควบคุมสัญญาตลาดข้อตกลง ที่อาจจะเป็นในรูปของสภาการเกษตร หรือการออกกฎหมายการเกษตรในลักษณะที่มีการช่วยเหลืออุดหนุนเกษตรกร รวมทั้งการสนับสนุนให้เกิดโครงการประกันภัยพืชผลให้มีผลในทางปฏิบัติ โดยภาครัฐให้ความช่วยเหลือในส่วนของดอกเบี้ยประกันภัย หากการดำเนินการได้อย่างราบรื่น และมีการเจริญเติบโตเพิ่มขึ้นอันจะนำสู่การกินดีอยู่ดีของคนทั้งประเทศต่อไป ดังนั้นการพิจารณาศึกษาของคณะกรรมาธิการการเกษตรและสหกรณ์ ในญัตติตลาดข้อตกลงจะเป็นการไขข้อสงสัยในประเด็นปัญหาดังกล่าว และเสนอทางออกให้กับประชาชน

7. ปัจจัยที่ทำให้ตลาดข้อตกลงประสบผลสำเร็จ

กรมการค้าภายในจังหวัดราชบุรี (2550) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้ตลาดข้อตกลงประสบผลสำเร็จว่ามีปัจจัยที่สำคัญ ดังนี้

1) ภาคเอกชนและภาคราชการที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการและวิธีการของตลาดข้อตกลงที่ถูกต้อง รวมทั้งเห็นประโยชน์ในการส่งเสริมและพัฒนาการจัดทำตลาดข้อตกลง

2) ผู้รับซื้อและผู้ขายจะต้องมีความต้องการและมีความพร้อมที่จะดำเนินการซื้อขายสินค้าเกษตรในรูปตลาดข้อตกลงอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

3) ผู้รับซื้อและผู้ขายจะต้องให้ความร่วมมือเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารการผลิตและการตลาดสินค้าที่จัดทำตลาดข้อตกลงอย่างแท้จริง

4) แหล่งผลิตและโรงงานแปรรูปจะต้องไม่อยู่ห่างไกลกันมาก เพื่อลดความเสียหานที่เกิดจากการขนส่ง

5) ผู้รับซื้อและผู้ขายจะต้องรักษาและปฏิบัติตามข้อตกลงเสมือนวินัยของสังคม

8. แนวทางในการจัดทำตลาดข้อตกลง

ในการจัดทำตลาดข้อตกลงสินค้าเกษตรนั้น กรมการค้าภายในในจังหวัดราชบุรี(2550) ได้กล่าวว่า การจัดทำตลาดข้อตกลงสินค้าเกษตร ผู้ซื้อและผู้ขายต้องมีความจริงใจ ซื่อสัตย์ต่อกัน แบ่งผลประโยชน์ซึ่งกันและกันด้วยความเป็นธรรมภายใต้การดูแลประสานประโยชน์ของทางราชการ ซึ่งมีแนวทางในการจัดทำตลาดข้อตกลง ดังนี้

1) พิจารณาถึงคงวามเหมาะสมและความเป็นไปได้ในสินค้าแต่ละชนิดที่จะนำมาจัดทำตลาดข้อตกลงสินค้าเกษตร

2) ส่งเสริมการจัดทำสัญญาข้อตกลงซื้อขายสินค้าเกษตร โดยพิจารณาความพร้อมและความต้องการของเกษตรกร โรงงานแปรรูป ผู้ส่งออกหรือตัวแทนธุรกิจที่จะดำเนินการให้มีการจัดทำสัญญาข้อตกลงซื้อขายระหว่างกัน มีการจัดประชุมร่วมกันระหว่างผู้ซื้อ ผู้ขาย พร้อมส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดให้มีการจัดทำสัญญาข้อตกลงตามรูปแบบสัญญามาตรฐาน ที่มีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่เป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย และกำกับดูแลให้มีการปฏิบัติตามข้อตกลง

9. ประโยชน์ที่จะได้รับจากระบบตลาดข้อตกลง

กรมการค้าภายในจังหวัดนนทบุรี (2550) ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากระบบตลาดข้อตกลงมี 3 ด้าน คือ ด้านเกษตรกร ด้านโรงงานแปรรูป และด้านผู้บริโภคและเศรษฐกิจโดยรวม ซึ่งรายละเอียดของแต่ละด้านมี ดังนี้

1) ด้านเกษตรกร

เกษตรกรได้รับประโยชน์จากระบบตลาดข้อตกลง คือ มีทางเลือกในการขายผลผลิตของตนเองเพิ่มขึ้นและลดขั้นตอนการตลาด โดยมีหลักประกันรายได้ที่แน่นอนจากการขายผลผลิตและได้รับสินเชื่อเทคนิค วิทยากรในการผลิตจากคู่สัญญา

2) ด้านโรงงานแปรรูป

โรงงานงานแปรรูปได้รับประโยชน์จากระบบตลาดข้อตกลง คือ ได้รับวัตถุดิบที่มีคุณภาพและมาตรฐานตามต้องการ เป็นการช่วยลดความสูญเสียในขบวนการผลิต อันมีผลทำให้ต้นทุนลดลงโดยราคาและปริมาณที่ได้รับมีเสถียรภาพ สามารถวางแผนการตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) ด้านผู้บริโภคและเศรษฐกิจโดยรวม

ผู้บริโภคและเศรษฐกิจโดยรวม ได้รับประโยชน์จากระบบตลาดข้อตกลง คือ ผู้บริโภคจะได้รับผลผลิตที่มีคุณภาพดี และเป็นสินค้าที่ได้มาตรฐานก่อให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่องมีการจ้างงานและมีรายได้เพิ่มขึ้น ช่วยให้สามารถส่งออกได้มากขึ้น

ข้อมูลจากรายงานผลการพิจารณาศึกษาเรื่องตลาดข้อตกลงจากคณะกรรมาธิการการเกษตรและสหกรณ์วุฒิสภา (2546) ได้กล่าวถึงการซื้อขายสินค้าเกษตรในปัจจุบันระหว่างเกษตรกรและโรงงานแปรรูปมักจะใช้วิธีการของสัญญาข้อตกลงทั้ง 2 ฝ่าย จากการตรวจสอบข้อเท็จจริงแล้วพบว่า ธุรกิจแปรรูปสินค้าเกษตรส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นพืช หรือปศุสัตว์ ธุรกิจการเกษตรในรูปของบริษัทต่างยืนยันได้ว่า ได้มีการใช้ระบบของตลาดข้อตกลงมาใช้ในการบริหารธุรกิจเกือบทุกแห่ง โดยที่ธุรกิจแต่ละรายมีสัญญาข้อตกลงในการรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรจำนวนไม่น้อยกว่าพันราย ซึ่งบริษัทธุรกิจการเกษตรที่มีการใช้ระบบตลาด ข้อตกลงประกอบด้วย บริษัท กลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรมในเครือเจริญโภคภัณฑ์ (CPF) บริษัท เครือเบทาโกร บริษัท ธานียามาสยาม จำกัด (มหาชน) บริษัท บางกอกแร้นท์ จำกัด (มหาชน) บริษัท ซัลเวลเล่ย์ (ประเทศไทย) จำกัด บริษัท ฟาร์มกรุงเทพ จำกัด บริษัท ซันฟูดส์ อินเตอร์เนชั่ลเนล จำกัด บริษัท บีฟูดส์ โปรดักซ์ จำกัด บริษัท ยู่สูงอุตสาหกรรม จำกัด บริษัท สหฟาร์ม จำกัด บริษัท ไก่สดเซนทาโก จำกัด และบริษัท จีเอฟพีที จำกัด

สรุปผลการดำเนินงาน

โครงการรักษาเสถียรภาพราคากุ้งขาวแวนนาไมโดยระบบตลาดเครือข่ายแบบกลุ่ม (Shrimp Cluster) ปี 2555 (ที่มา : กรมประมง)

จากสถานการณ์ด้านราคาของสินค้ากุ้งตกต่ำในช่วงต้นปี 2555 ที่ผ่านมา ได้ส่งผลให้เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งต้องประสบปัญหาเป็นอย่างมาก และได้มีกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งจากภาคใต้ออกมาชุมนุมประท้วงเพื่อขอรับการช่วยเหลือจากรับบาล ดังนั้น กรมประมงในฐานะผู้กำกับดูแลด้านสินค้ากุ้งและผลิตภัณฑ์จึงได้เสนอโครงการรักษาเสถียรภาพราคากุ้งขาวแวนนาไมโดยระบบตลาดเครือข่ายแบบกลุ่ม (Shrimp Cluster) สินค้ากุ้ง เสนอไปยังคณะกรรมการนโยบายและมาตรการช่วยเหลือเกษตรกร และเห็นชอบในหลักการอนุมัติวงเงิน 562.38 ล้านบาท สำหรับชดเชยราคากุ้ง จำนวน 30,000 ตัน ระยะเวลาดำเนินการ 3 เดือน โดยกลุ่มเกษตรกรได้รับการชดเชย 20 บาท/กก. สำหรับกุ้งใหญ่กว่า 40-80 ตัว/กก. และ 10 บาท/กก. ในกุ้งขนาด 90-100 ตัว/กก. โดยเกษตรกรเจ้าของผลผลิตกุ้งต้องขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบการประเภทเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (กุ้งทะเล) กับกรมประมงและได้รับการรับรองมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสัตว์น้ำ ดำเนินการสมัครเป็นสมาชิกชมรม/สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร (นิติบุคคล) หรือคัดเลือกผู้แทนเพื่อทำหนังสือข้อตกลงการจัดหาและรับซื้อกุ้งขาวแวนนาไมภายใต้โครงการรักษาเสถียรภาพราคากุ้งขาวแวนนาไมโดยระบบตลาดเตรือข่ายแบบกลุ่ม (Shrimp Cluster) ปี 2555 และดำเนินการขายสินค้ากุ้งขาวแวนนาไมให้แก่ผู้ประกอบการห้องเย็นที่เข้าร่วมโครงการฯ และจับคู่กันไว้แล้ว (Matching) ในราคาเป้าหมายนำตลาด โดยจำกัดวงเงินไม่เกินรายละ 2 ล้านบาท

ผลการดำเนินงาน

1. การดำเนินงานครั้งที่ 1

1.1 ระยะเวลาการดำเนินงาน

ระหว่างวันที่ 19 มิถุนายน – 18 กรกฎาคม 2555 ทั้งนี้ คชก. มีมติเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2555 ผ่อนผันให้สามารถส่งมอบกุ้งขาวแวนนาไมระหว่างเกตรกรและผู้ประกอบการห้องเย็นเป็นระยะเวลา 10 วัน จนถึงวันที่ 28 กรกฎาคม 2555 เฉพาะเกษตรกรที่ได้ตกลงทำหนังสือข้อตกลงการจัดหาและรับซื้อกุ้งขาวแวนนาไมฯ ไว้กับผู้ประกอบการห้องเย็น ภายในวันที่ 18 กรกฎาคม 2555 เท่านั้น เนื่องจากการส่งมอบไม่สามารถทำได้ทันตามกำหนดระยะเวลา 1 เดือน

1.2 จำนวนเกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมโครงการฯ มีทั้งสิ้น 1,143 ราย จาก 18 จังหวัด ได้แก่ กระบี่ จันทบุรี ชุมพร ตรัง ตราด นครศรีธรรมราช นราธิวาส ประจวบคีรีขันธ์ ปัตตานี พังงา ภูเก็ต ระนอง ระยอง สงขลา สตูล สมุทรสาคร พัทลุง และสุราษฎร์ธานี แต่เนื่องจากโครงการฯ เริ่มต้นล่าช้าและความต้องการซื้อกุ้งขนาดใหญ่กว่า 60 ตัว/กก. มีจำนวนน้อย ซึ่งเป็นขนาดกุ้งที่เกษตรกรต้องการขาย ทำให้เกษตรกรจำนวนหนึ่งต้องขายกุ้งนอกโครงการฯ

1.3 จำนวนหนังสือข้อตกลงการจัดหาและรับซื้อกุ้งขาวแวนนาไมระบบตลาดเครือข่ายแบบกลุ่ม (Shrimp Cluster) ปี 2555 ระหว่างกลุ่มเกษตรกรและผู้ประกอบการห้องเย็น มีจำนวนทั้งสิ้น 125 ฉบับ โดยเกษตรกรที่ตกลงทำหนังสือข้อตกลงฯ มีจำนวน 874 ราย

1.4 จำนวนเกษตรกรที่ซื้อขายในโครงการฯ มีจำนวนทั้งสิ้น 774 ราย

1.5 ปริมาณผลผลิตกุ้งขาวที่ซื้อขายในโครงการฯ มีจำนวนทั้งสิ้น 7,692.523 ตัน

1.6 เงินส่วนต่างที่เบิกจ่ายให้แก่เกษตรกร เป็นจำนวนทั้งสิ้น 151,155,210.16 บาท ทั้งนี้เกษตรกรที่ซื้อขายในครั้งที่ 1 ได้รับเงินส่วนต่างครบทุกรายแล้ว

2. การดำเนินงานครั้งที่ 2

2.1 ระยะเวลาการดำเนินงาน

ระหว่างวันที่ 19 กรกฎาคม – 18 สิงหาคม 2555 ทั้งนี้ คชก. มีมติเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2555 ให้ขยายระยะเวลาการส่งมอบกุ้งขาวแวนนาไม ถึงวันที่ 4 กันยายน 2555 สำหรับเกษตรกรที่ทำข้อตกลงซื้อขายแล้วและยังไม่ได้มีการส่งมอบกุ้ง โดยยังคงมีความประสงค์จะส่งมอบกุ้งอยู่ เนื่องจากในช่วง 2 สัปดาห์สุดท้ายก่อนหมดระยะเวลาดำเนินงานครั้งที่ 2 ราคาผลผลิตกุ้งขาวแวนนาไมขยับราคาสูงขึ้น ทำให้เกษตรกรบางรายไม่ประสงค์ซื้อขาย

2.2 จำนวนเกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมโครงการฯ มีทั้งสิ้น 1,060 ราย จาก 19 จังหวัด ได้แก่ กระบี่ จันทบุรี ชุมพร ตรัง ตราด นครศรีธรรมราช นราธิวาส ประจวบคีรีขันธ์ ปัตตานี พังงา พัทลุง ภูเก็ต ระนอง ระยอง สงขลา สตูล สมุทรสาคร สุราษฎร์ธานี และราชบุรี แต่เนื่องจากราคากุ้งขาวขยับราคาสูงขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรขายนอกโครงการฯจำนวนมาก

2.3 จำนวนหนังสือข้อตกลงการจัดหาและรับซื้อกุ้งขาวแวนนาไมระบบตลาดเครือข่ายแบบกลุ่ม (Shrimp Cluster) ปี 2555 ระหว่างกลุ่มเกษตรกรและผู้ประกอบการห้องเย็น มีจำนวนทั้งสิ้น 81 ฉบับ โดยเกษตรกรที่ตกลงทำหนังสือข้อตกลงฯ มีจำนวน 945 ราย

2.4 จำนวนเกษตรกรที่ซื้อขายในโครงการฯ ครั้งที่ 2 มีจำนวน 379 ราย

2.5 ปริมาณผลผลิตกุ้งขาวที่ซื้อขายในโครงการฯ มีจำนวนทั้งสิ้น 3,647.021 ตัน

2.6 เงินส่วนต่างที่เบิกจ่ายให้แก่เกษตรกร เป็นจำนวนทั้งสิ้น 71,885,274.42 บาท ทั้งนี้เกษตรกรที่ซื้อขายในครั้งที่ 2 ได้รับเงินส่วนต่างครบทุกรายแล้ว

3. การดำเนินงานครั้งที่ 3

3.1 ระยะเวลาการดำเนินงาน ระหว่างวันที่ 5 กันยายน – 4 ตุลาคม 2555

3.2 จำนวนเกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมและซื้อขายโครงการฯ มีทั้งสิ้น 24 ราย จาก 3 จังหวัด ได้แก่ กระบี่ ตรัง และสมุทรสาคร

3.3 จำนวนหนังสือข้อตกลงการจัดหาและรับซื้อกุ้งขาวแวนนาไมระบบตลาดเครือข่ายแบบกลุ่ม (Shrimp Cluster) ปี 2555 ระหว่างกลุ่มเกษตรกรและผู้ประกอบการห้องเย็น มีจำนวนทั้งสิ้น 4 ฉบับ โดยเกษตรกรที่ตกลงทำหนังสือข้อตกลงฯ มีจำนวน 24 ราย

3.4 จำนวนเกษตรกรที่ซื้อขายโครงการฯ ครั้งที่ 3 มีจำนวน 23 ราย

3.5 ปริมาณผลผลิตกุ้งขาวที่ซื้อขายในโครงการฯ มีจำนวนทั้งสิ้น 261.58 ตัน

3.6 เงินส่วนต่างที่เบิกจ่ายให้แก่เกษตรกร เป็นจำนวนทั้งสิ้น 3,142,682.70 บาท ทั้งนี้ เกษตรกรที่ซื้อขายในครั้งที่ 3 ได้รับเงินส่วนต่างครบทุกรายแล้ว

4. **สรุปผลการดำเนินงาน**

การดำเนินโครงการฯ ครั้งที่ 1 ถึง ครั้งที่ 3 มีจังหวัดที่เข้าร่วมโครงการรวมทั้งสิ้น 19 จังหวัดในพื้นที่ที่มีการเลี้ยงกุ้งขาวแวนนาไม มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการฯ ทั้งสิ้น จำนวน 2,227 ราย โดยมีเกษตรกรซื้อขายผลผลิตกุ้งในโครงการฯ จำนวน 1,176 ราย มีห้องเย็นเข้ารวมโครงการฯ ทั้งสิ้น 23 โรง ปริมาณกุ้งที่ซื้อขายในโครงการฯ 11,601.124 ตัน ปริมาณเงินชดเชยที่เบิกจ่ายแล้วทั้งสิ้น 226,183,167.28 บาท ทั้งนี้ จากผลการดำเนินงาน เกษตรกรส่วนใหญ่มีความพึงพอใจกับโครงการฯ เป็นอย่างมาก อีกทั้งได้เสนอให้มีการสานต่อโครงการดังกล่าวนี้ในรูปแบบของ Contract farming เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้อุตสาหกรรมกุ้ง ต่อไป

5. ผลการเบิกจ่ายเงิน

1) ค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบคุณภาพกุ้ง

ดำเนินการโดยสถาบันฯ/ศูนย์ในสังกัดสำนักวิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่ง

- คชก. จัดสรรเงินงบประมาณ จำนวน 12.00 ล้านบาท
- ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นสำหรับการตรวจสอบคุณภาพกุ้ง เป็นเงินทั้งสิ้น 1,238,911.04 บาท
- คงเหลือ จำนวน 10,761,088.96 บาท

2) ค่าใช้จ่ายในการบริหารโครงการฯ

ตามที่จ่ายจริงตามระเบียบราชการ ไม่เกินร้อยละ 3 ของวงเงินดำเนินการ (ค่าชดเชยส่วนต่างรวมกับค่าตรวจสอบคุณภาพกุ้ง)

- คชก. จัดสรรเงินงบประมาณ จำนวน 16.38 ล้านบาท
- ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเพื่อการบริหารโครงการฯ มีดังนี้

  ส่วนภูมิภาค เป็นเงินทั้งสิ้น 1,510,127.87 บาท

  ส่วนกลาง ประมาณการเป็นเงินทั้งสิ้น 91,105.00 บาท

  รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 1,601,232.87 บาท
- คงเหลือ จำนวน 14,778,767.13 บาท

ทั้งนี้ ในส่วนของการเบิกจ่ายเงินส่วนกลาง มีบางรายอยู่ในระหว่างการดำเนินการเบิกจ่ายจากกองคลัง กรมประมง